

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE BÖLGE ÇALIŞMALARI, TÜRKİYE'DEN VE RUSYA
FEDERASYONU'NDAN ÖRNEKLER**

Dr. Öğr. Üyesi Ali BAŞARAN*

ÖZ

Bu makalenin amacı Türkiye'de "Bölge Çalışmaları" ya da "Bölgesel Çalışmalar"ın kapsamı, yöntemi, amacına dair görüşlerin kökenini tespit etmek ve Rusya Federasyonu'ndan örnekler ile karşılaştırmaktır. Uluslararası ilişkilerin tarifinde uzlaşamadığı gibi Bölgesel Çalışmaların tarifinde hatta adında dahi bir uzlaşma yoktur. Türkiye'de doçentlik müracaatında Uluslararası İlişkiler bilim alanının anahtar kelimelerinden birisi Bölgesel Çalışmalardır. Doçentlik müracaatında anahtar kelimesi "Bölgesel Çalışmalar" iken literatürde "Bölge Çalışmaları" kullanılmaktadır. Makalede "Bölge Çalışmaları" kurumları ile özel hukuka tabi "Düşünce Kuruluşları"nın faaliyetleri, benzerlik ve farklılıkları değerlendirilmiştir. Bölge Çalışmalarına dair Türkiye'de Türklerce Türkiye adresli dergilerde, kitaplarda yayınlanan görüşlerin Batı kaynaklı olduğu hatta İngilizce yazıldığı görülmüştür. Batı kaynaklı görüşler Türkiye'ye Türklerce aksettirilmiştir. Bu halde Türkler dış dünyayı Batı'dan, ABD'den bağımsız gözlemleyememiş ve değerlendirememiştir. Türkler yerküreye ve bölgelerine dair düşüncelerini kendi diliyle, Türkçe ifade edememişlerdir. Batı'ya bağımlılığın göstergesi Türkiye'de Batı, Avrupa çalışmaları merkezlerinin Türklük çalışmaları ya da diğer medeniyetlere dair merkezlerden fazla olmasıdır. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi kayıtlarında Bölge Çalışmaları faaliyeti yürüten merkezler arasında Avrupa Birliği'ne dair araştırma ve uygulama merkezi sayısı açık ara öndedir. Türkiyat/Türkoloji merkezlerinden çok daha fazladır. Araştırma için toplanan veriler büyük ölçüde YÖK Akademik ve Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sisteminden, Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü ve Şarkiyat Enstitüsü'nden alınmıştır. Türkiye'den ODTÜ örneği ve Rusya Federasyonu'ndan (RF) Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü ve Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü örnekleri irdelenmiştir. Sonuç olarak Türkiye'de Bölge Çalışmalarının büyük ölçüde Batı'da, ABD'de hazırladığı kalıplara döküldüğü, şekillendiği ve Batı'dan, ABD'den şüphelenilmediği, eleştirilmediği, sorgulanmadan kabul edildiği görülmüştür. Dünya'nın başka ülkelerindeki örneklerin göz ardı edildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bölge Çalışmaları, Düşünce Kuruluşları, ODTÜ, Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü, Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü

INTERNATIONAL RELATIONS AND AREA STUDIES, SAMPLES FROM TURKEY

AND THE RUSSIAN FEDERATION

ABSTRACT

Purpose of this article is determination of the origins of the remarks on the scope, method and purpose of "Region Studies" or the "Regional Studies" at Turkey and comparison of these with the Russia example. As there has not been a compromise at the definition of the International Relations, there has also not been a compromise at the definition, even at the name of the Regional Studies. One of the keywords of the International Relations scientific branch at the associate professorship applications at Turkey is the Regional Studies. When the key word has been the "Regional Studies" at the applications for associate professorship,

* Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, alibasaran3@gmail.com Orcid ID: 0000-0002-1870-2495

“Region Studies” is used at the literature. The similarities and differences between the activities of the “Region Studies” that are subject to the civil law and “think tanks foundations” that are subject to the private law were evaluated. It was seen that the ideas that were published at Turkey by Turks at the magazines in Turkey address, have been Western oriented and they have even been written in English language. The western oriented ideas have been reflected by Turks. So, Turks have not been able to observe and evaluate external world independent from West and USA. Turks have not been able to express their ideas on earth and their regions with their own language. Indicator of the dependence to the west is centers for West, Europe studies to be more than the ones for Turkish studies or centers for other civilizations. According to the records of Higher Education Information Processing System, the Region Studies by far forward of the research and application centers on European Union between the centers that carry on this activity. It is much more than Turkic/Turcology centers. The data collected for the research have been highly taken from Council of Higher Education Academic and Higher Education Information Management System, The Institute of Asian and African Studies, Institute of Oriental Studies. METU example from Turkey and Moscow State University from Russian Federation, The Institute of Asian and African Studies and Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences have been examined. As a result, it was seen that Region Studies have been put and formed in mostly in the molds prepared by West and USA, there has not been a doubt for USA, and it has not been criticized and it has been accepted without interrogation. It was determined that examples from other countries have been undervalued.

Keywords: Area studies, Think tanks, METU, Institute of Oriental Studies Russian Academy of Sciences, The Institute of Asian and African Studies.

Giriş

BÇ bölgeye ya da yerküreye nizam verme çabasının bilimdeki yansımasıdır. Bölge Çalışmalarının (BÇ) amacı bir sahadaki toplumu belli bir zaman dilimi için anlamlandırmaktır. BÇ araştırma, kazı, koleksiyon, öğretim, yayın, gözlem, sergi, proje, toplantı, kütüphane, seyahat, çalıştay vd. faaliyetlerin tamamını içerir, bu faaliyetler farklı bilim alanı mensuplarının bir araya gelmesini gerektirir. Anılan faaliyetler marifetiyle odaklanılan toplumun/toplumların geçmişi, bugünü anlaşılmasına çabalanır ya da geleceği planlanır.

BÇ araziye değil sahada yaşayan topluma odaklanır. Bu nedenle fiziki ya da beşerî coğrafyadan farklılaşır. BÇ'nin tespitleri, anlamlandırmaları belli bir coğrafya, belli bir zaman dilimi ve belli bir toplum için geçerlidir. Bir toplumu anlamak için bazen bir devletin sınırları, siyasi sınırlar yeterli olmaz. Bu nedenle bir toplum üzerindeki bir çalışmaya başka bölgeleri ya da toplumları da katmak icap edebilir. Örneğin Kürtleri anlamak için birkaç devletteki Kürtleri çalışmak gerekir. Kürtlerle birlikte yaşayan İranî kavimleri¹, Türkleri, Arapları ve onların Kürtlere tesirini anlamak gerekebilir. Bu gereklilikler nedeniyle Bölge Çalışmaları tahlilci, ayrıştırıcı değil bütüncül, holistiktir.

BÇ bugünü anlamayı, yarını planlamayı hedefler. BÇ için geçmiş, tarih hedef değil bugünü anlama yarını planlamada bir araçtır. O nedenle bazen tarih planların gerçekleşmesi için gerekliyse bilinçli tahrif edilir. BÇ mensuplarının bugünü anlama ve geleceği planlama yükümlülükleri onları kısmen şarkiyatçılardan farklılaştırır. BÇ'de gerektiğinde geçmişe dönülür ancak amaç bugünü anlamak ve yarını öngörmek,

---

¹ “İranî kavimler” oryantalist bir terimdir. Kendi için kimliği kişiliği olan kesimleri “İranî/İranic” veya “Persian” olarak tanıtmak onların icadıdır.

planlamak için farklı bilim dallarının yöntemleriyle bölgeyi yerküreye konumlandırmak, bölgenin, bölge toplumunun yerküredeki yeri ve rolünü tespit etmek ve planlamaktır. BÇ ile Uluslararası İlişkiler (Uİ) bilim dalı arasında bir bağlantı olsa da başlıca farkı Uİ bilim alanı barışın bölge ya da yerkürede temini ve sürdürülmesine yönelik çabaları kapsarken BÇ için bölgede ya da yerkürede barış nihai amaç değildir. BÇ bazen barışa, bazen savunmaya, bazen savaşa, bazen sömürüye, bazen nüfuz teminine yöneliktir.

BÇ ile düşünce kuruluşlarının faaliyetleri arasında fark var mıdır sorusunun cevabı berrak değildir. Bazı düşünce kuruluşları sadece yerleşik oldukları ülkenin toplumuna dair bilgi üretir, faaliyette bulunur. Bazı düşünce kuruluşları bazı bölgelere dair bilgi üretirken bazıları yerkürenin tüm bölgelerine yönelik bilgi üretip faaliyette bulunur. Bazı düşünce kuruluşlarının kısmen ya da tamamen BÇ'ye katkısı vardır. Bir örnek üzerinden gidersek; "Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı" vakıf senedinde "Biz Kurucular, Türkiye'nin gündemindeki sorunlar üzerine araştırmalar yapmak, çözüm seçenekleri oluşturmak, her alanda sağlıklı çözüm seçenekleri üretilmesine katkıda bulunmak üzere tüm bu girişimleri aynı çatı altında toplayarak Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nı kurmaya karar vermiş bulunuyoruz."² ifadesi yer almaktadır. TESEV Türkiye odaklı faaliyetler yürütmekte ve kendisini düşünce kuruluşu olarak ifade etmektedir. TESEV 2012 yılından bu yana Düşünce Kuruluşları Küresel Endeksi sonuçlarına göre en iyi ve kamu politikalarına en çok etki eden düşünce kuruluşları listesinde bölgesinde ve dünyada üst sıralarda, Türkiye'den ise en yüksek sıradan giren düşünce kuruluşudur.³ Pensilvanya Üniversitesinin Düşünce Kuruluşları ve Sivil Toplumlar Programınca hazırlanan 2019 raporuna göre Türkiye'de 48 düşünce kuruluşu bulunmaktadır (McGann, 2020: 45). Listede bölge çalışmalarına katkı sunan kuruluşlar olduğu gibi bölge çalışmaları kapsamı dışında faaliyet yürüten kuruluşlar da vardır. Örneğin 48 kuruluş içinde Dışişleri Bakanlığına bağlı faaliyet gösteren Stratejik Araştırmalar Merkezi yer almakta ancak <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresi kayıtlarındaki merkezlerin dikkate alınmadığı görülmektedir. Sonuç olarak düşünce kuruluşlarının bir kısmı BÇ katkı sağlamaktadır. Ancak her düşünce kuruluşu aynı zamanda BÇ katkı sağlayan bir kuruluş değildir.

1. Uluslararası İlişkiler Bilim Alanı ile Bölge Çalışmaları İrtibatı

BÇ bağımsız bir bilim alanı mıdır, bağımsız bilim alanları arası mıdır soruları cevap beklemektedir. Tüm bilimleri toplum, tabiat ve matematik altında toplayabiliriz. Toplum ya da tabiat ya da matematik temel alanı altında bağımsız bir bilim alanının var olabilmesi için kendine münhasır bir araştırma konusunun, yönteminin ve mensuplarının olması gerekir. Bu halde BÇ'ye münhasır bir mevzu, yöntem ve mensuplar varsa BÇ bağımsız bir bilim alanıdır diyebiliriz.

T.C. Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı (ÜAK) 2021 ocak dönemi doçentlik başvurularına ait bilim alanları ve anahtar kelimeler incelendiğinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler temel alanı altında 1172 ile başlayan kod Bölgesel Çalışmalar bilim

² https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/Vakif_Senedi.pdf erişim 23 Mart 2021.

³ <https://www.tesev.org.tr/tr/turkiye-ekonomik-ve-sosyal-etudler-vakfi/tarihce/> erişim 23 Mart 2021.

alanına ayrılmıştır. Bu bilim alanının 01 ile 07 arasındaki anahtar kelimelerinin coğrafi sahayı mevzu edindiği görülmektedir. Bundan başka Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler temel alanı altında 1141 ile başlayan kod Uİ bilim alanına ayrılmıştır. Uİ bilim alanı 114105 kodlu Bölgesel Çalışmalar anahtar kelimesiyle müracaat edildiğinde Uİ doçentlik bilim alanı ile ilgili asgari şartların sağlanması talep edilmektedir. 114105 kodlu Bölgesel Çalışmalar anahtar kelimesine Uİ bilim alanı mensuplarının katkı sunması öngörülmektedir. Dolayısıyla 1172 koduyla başlayan Bölgesel Çalışmalar bilim alanı ile 114105 kodlu Bölgesel Çalışmalar anahtar kelimesinin dahil olduğu Uİ bilim alanı birbirinden oldukça farklıdır.

Öncelikle BÇ neyi sorun, mevzuu edinmektedir ya da Uİ bilim alanından ayrı bir sorunu var mıdır, bunu irdelemek gerekir. Mustafa Aydın'a göre "Uluslararası ilişkilerin bir akademik disiplin olarak doğuşunu değerlendirirken kesinlikle unutulmaması gereken şey, bu disiplinin dünya politikasını anlamak ve dolayısıyla gelecek savaşları önlemek için kontrol yolları bulma arzusundan kaynaklandığıdır." (Aydın, 1996: 91). Oysa BÇ'nin gelecekteki savaşlara ya da gelecekteki barışa dair illaki bir tercihi yoktur. Seçilen bölge üzerinde BÇ planlanır. Seçim ve planlanan çalışmalar illaki bölge barışına ya da uluslararası barışa katkıya matuf olmayabilir. Bölgeyi seçen şirket, dernek, devlet vd. beklentilerine ve planlama ihtiyacına göre bölge çalışmalarını belirler. Maliyetleri karşılayan özel ya da kamu kişileri ihtiyaçları bölge çalışmalarının mahiyetini belirler. Örneğin Türkiye'de ya da yurtdışında Kürtler ve Kürdistan çalışmalarının mahiyeti finansörlerin tercihine göre şekillenir. BÇ %100 safi, pür bilime erişme gayesiyle yürütülmeyebilir.

BÇ'nin gayesinin ne olması gerektiği hatta sanatın ya da bilimin gayesinin ne olması gerektiği sorusunun cevabı normatiftir (olması beklenen, istenen) çünkü soru normatiftir. Her bir şahsa göre bilimin ya da sanatın gayesi, olması gerekeni, muhtemel akla uygun olabilecekleri (numen-noumenon) farklılaşabilir. Aynı şekilde her bir şahsa göre olmuş bitmiş (fenomen, gerçeklik) da farklılaşabilir. Bu nedenle normatif bir soru olan sanatın ya da bilimin gayesinin ne olması gerektiğine dair sorunun cevabında hatta olmuş bitmiş, fenomenlerde bile uzlaşma yoktur. Sanat sanat içindir, bilim bilim içindir, sanat/bilim toplum içindir, sanat/bilim tanrı içindir, sanat/bilim rejim içindir⁴, sanat/bilim para içindir vd. görüşler vardır. Bu halde Bölge Çalışmaları ne içindir sorusunun cevabının değişkenlik göstermesi doğaldır. Her ne kadar değişiklik gösterse de günümüzde büyük ölçüde BÇ maliyetlerini karşılayanlar içindir. BÇ'nin maliyetini karşılayanlar bölgede olmasını arzuladıkları her neyse onun için planları (numenler) başarılı olursa gerçeğe (fenomenlere) dönüşecektir.

BÇ geleceğe yönelik olsa da BÇ'yle geçmiş, tarih, toplum dönüştürülebilir. Bir zafer hezimet olarak topluma kabul ettirilebilir bir şahıs kahraman, büyük bilgin ya da

---

⁴ "Sovyet edebiyatının esas metodu ilân edilen Sosyalist realizm kavramının SSCB'de ciddi araştırma konusu olması imkânsızdı. Bundan dolayı ciddi bilim adamları bu konudan uzak durmaya çalışırlardı. Zira bu konu düşünmeye, tartışmaya açık değildi. Değişmez gerçek olarak kabul edilen, şablonlaşmış cümlelerden oluşan bir alandı. Düşünülen değil, söylenmesi ve yazılması gereken şeyler söylenir ve yazılırdı. Lenin'in makalesinden, Parti kararlarından, Yazarlar ve Parti kurultayları materyallerinden alınmış cümleler güncelleştirilir, yaşanan zamana ve yeni eserlere dayanarak yorum yapılırdı. Bu yorumun çerçevesi de belirlenmişti. 80'li yıllara gelindiğinde Sovyetler Birliği'nde "Sosyalist realizm" en kısa fıkra şeklinde algılanırdı." (Tağızade, 2006: 8).

hain haline dönüştürülebilir. Bir şahsın toplum nazarında öne çıkan mensubiyeti, örneğin Selahaddin Eyyubi'nin mensubiyeti değiştirilebilir, ölmüş bir kimsenin itibarı iade edilebilir ya da itibarsızlaştırılabilir.

Uİ bilim dalı mensuplarınca “Uluslararası İlişkilere” sınır çizilemese ve “Uluslararası İlişkiler”in yöntemine ilişkin bir mutabakata varılamasa da her bir Uİ mensubu aşikâr ya da zımnen bir tanımı kabul etmiş ya da bir tanım önermiştir. Örneğin Mustafa Aydın'ın tanımlaması: «... kabul edilebilir bir tanımlama, "uluslararası ilişkiler, tek tek devletlerin etki alanlarının ötesindeki bütün insani ilişkiler ve etkileşimler ile bunları belirleyen faktörleri anlama çabasıdır" olabilir.» (Aydın, 1996: 73)⁵ BÇ bu tanıma sığar mı sorusuyla karşı karşıya kalıyoruz. Bir devletin etki alanının en belirgin sınırı hükümlerlik alanı yani ülke sınırları dahilidir. Aydın'a göre Uİ devletlerin etki alanları, hükümlerlik alanları dışındaki tüm ilişkileri kapsamaktadır. BÇ etki alanının ötesi berisi ayırımına gitmemekte, bir meseleyi örneğin Kürtçülük faaliyetlerini bir ülke hudutları dahilinde örneğin Irak Cumhuriyetinde çalışabileceği gibi Kürtlerin yaşadığı bölgeyi Irak, Türkiye, İran, Suriye, Ermenistan'ı bir bütün şeklinde ele alıp çalışabilir. Uİ bilim dalının çoğu kuramı devlete odaklanır, devleti temsil edenlerin faaliyetlerini öne çıkartırken BÇ devlete değil bölge toplumuna odaklanmaktadır. Kanaatimce Uİ bilim dalı ile BÇ birebir örtüşmemekte, BÇ'nin Uİ sığmayan amaçları, yöntemleri ve araştırma mevzuları vardır. Ancak İlter Turan'a göre BÇ Uluslararası İlişkiler bilim dalında mazruftur (Turan, 2012: 50-51).

2. Türkiye'de Adlandırma Karmaşası: Bölge Çalışmaları, Bölgesel Çalışmalar, Alan Çalışmaları

Türkiye yöneticileri II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye merkezli hiçbir siyasi, iktisadi, kültürel teşkilat kurmamış hatta kurulmasını dahi öngörmemiştir. Örneğin 1990'lı yıllara kadar sendikalar kanununda Türkiye'deki sendikaların yurtdışındaki sendika üst kuruluşlarına üye olabileceği düzenlenmişken Türkiye merkezli bir sendika üst kuruluşu kurulması ihtimali dahi tasavvur edilememiş, sendikalar kanunda buna dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Türkiye uluslararası politikayı şekillendirmeye katkıyı amaçlamadığından, bölgesindeki olayları, ülkeleri bu çerçevede değerlendirmiştir. ABD-Batı'nın verdiği rollere razı gelmiştir. Batı'nın, ABD'nin kurduğu ya da kurulmasını istediği teşkilatlarda yer edinmiştir. ABD ve Batı'daki BÇ Türkiye'ye uyarlanmış ya da taklit edilmiştir. Örneğin TODAİE, İKV, TKAE, Avrupa Çalışmaları merkezlerinin durumu. Türkiye, ABD ve Batı'nın BÇ faaliyetleri yürüttüğü ve sonuç aldığı bir ülke durumunu 1990'lı yıllara kadar sürdürmüştür. 1990'lı yılların başında Türkiye bölgesinde uzun yıllar sonrası ilk kez bölge ülkeleriyle birlikte ABD, Batı'dan bağımsız olarak Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nı kurmaya kalkışmıştır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) girişimi bile Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Avrupa Birliği'nin alt sistemi olarak nitelendirilmiştir. KEİ girişimiyle birlikte KEİ ülkeleri hakkında bilgi, istatistik toplanması gereği ortaya çıkmıştır. KEİ ülkelerine dair bilgiler, istatistikler toplanmaya, yayınlanmaya başlanmıştır.

⁵ Ayrıca bkz. (Çoban vd. 2017: 4).

BÇ'ye dair Türkiye'de mutabakat, standart bir kullanım yoktur. BÇ, "Area Studies" in tercümesidir. Türkiye'de Bölge Çalışmaları ya da Bölgesel Çalışmalar şeklinde iki kullanım vardır. BÇ ile Bölgesel Çalışmalar Türkçe kurallarına göre farklı tamlamalardır ve ayrı anlam sunar. "Bölgesel Çalışmalar" sıfat tamlamasıdır, "kırsal kesim", "siyasal bilgiler" gibi. "Çalışmaların" bir türünü diğer türlerinden bölgeye mahsus olması hasebiyle ayırmaktadır. "Bölgesel Çalışmalar" yerine "Bölge"ye nispet eki ekleyerek bağlılık, ilgi (Doğan, 2012: 191) anlamında "Bölgevi Çalışmalar" olarak da tercüme edilebilir. "Bölge Çalışmaları" olarak tercümesi tercih edilirse "erik ağacı", "aşk acısı" gibi belirtisiz isim tamlaması olur. Hangi erik ağacı, kimin aşk acısı gibi hangi bölge çalışmaları belirtisizdir.

Bugün itibariyle literatürde tercih edilen tercümeyi ya da adlandırmayı henüz bizatihidir (sübjektiftir) diyebiliriz. Zamanla nesnel (objektif/standart) olunca bizatihi kullanım, tercihe bağlı kullanım yanlış kabul edilecektir. Bugün kullanılan saatlerdeki saat yönü döngüsü zamanla kabul görmüş, standartlaşmıştır. İlk zamanlarda bugün kullandığımız saat yönün tersine çalışan saatler üretilmiş, satılmış, kullanılmıştır. Büyük Britanya'da trafik akış yönü, araçların sürücü koltuğu Türkiye'ye göre ters ya da Büyük Britanya'ya göre Türkiye terstir. Burada iki doğru vardır. Toplumlar da mündemiç, toplumlar da aranan doğru birden fazla olabilir, doğru izafidir, toplumların kabullenişine göre değişir. Ancak matematik ya da doğanın işleyişi şahsın ya da toplumun tercihlerine, kabullenişine göre değişmez, şahsi tercihe göre toplumların tercihlerine göre matematik ya da tabiatın, maddenin, ışığın, sesin davranışı şekillenmez. ₺ işareti sayıların sağında mı solunda mı ya da her iki tarafta mı kullanılmalıdır, doğrusu nedir diye sorduğumuzda doğrusundan kasıt yaygın kabul edilen manasındadır. ₺10 ya da 25₺ ya da ₺42₺ yazan kişinin bizatihi (sübjektif) tercihi, kullanımının doğruluğu ya da yanlışlığı belirlenemez çünkü toplumda mündemiç doğruluğu ya da yanlışlığı belirleyen ölçüt belirsizdir. Herkes kullanımının doğru olduğunu iddia edebilir, kendi doğrusunu kabul ettirmeye uğraşabilir. "Herkes kendi öznel temsilini nesnel bir temsilmiş gibi dayatmanın peşindedir." (Bayhan, 2016: 237). O gün için her türlü bizatihi (sübjektif) kullanıma karşı bir doğruluk ya da yanlışlık teşhisi konulamaz. Buna göre bugün "Bölge Çalışmaları", "Bölgesel Çalışmalar" ya da "Alan Çalışmaları" için doğru ya da yanlış kullanımı belirleyemeyiz. Her üç kullanımda henüz objektif niteliğe, kişinin tercihi dışında mecburen kullanmasını gerektiren duruma, toplumda mündemiç doğruluğa erişememiştir. Zamanla rekabette birisi öne çıkıp toplumda yaygın kullanılan öne geçecek, toplumda mündemiç doğru olarak kabul edilip diğer kullanımlar yanlış kabul edilecektir. Şahsen "Bölge Çalışmaları" kullanımını tercih ediyorum, öneriyorum.

3. Dünya'da ve Türkiye'de Bölge Çalışmalarının Kökeni ve Kaynağı

Hem Türkiye'de hem dünyada BÇ'nin kökeni hususunda uzlaşa yoktur. Uzlaşa 1990'lı yıllarda BÇ'ye katkı sunan kişi ve kurumların arttığı hususundadır. Dünya'da ve Türkiye'de BÇ'ye dair 2019 tarihli "Türkiye'de Bölge Çalışmaları Çalıştayı Toplantı Raporu" oldukça yararlıdır. Çalıştayı katılan Şule Kut'a göre BÇ'nin kökeni şarkiyatçılığa erişir. Sömürgeci devletler, Büyük Britanya İmparatorluğu ya da Fransa İmparatorlukları ve Fransa Cumhuriyetleri, ihtiyaçlarına karşılık devlet kurumları oluşturup bir nevi BÇ yürütmüşlerdir. Kut'a göre BÇ'nin atası şarkiyatçılardır,

şarkiyatçılık ise sömürgecilikle ilgilidir. Kut'a göre BÇ 15. yüzyıla kadar geri giderse de 19. yüzyıldan I. Cihan Harbine kadarki dönem önemlidir. BÇ 19. yüzyılda Batı dışı toplumlar ve ülkelerine odaklanmıştır. Şarkiyatçılık I. Cihan Harbine kadar Batı'da sadece bilim gayesiyle değil Batı'nın sömürgecilik ihtiyaçları için desteklenmiştir. Kut'a göre I. ve II. Cihan Harbi ve Soğuk Savaş süresinde BÇ evvelki seviyesine erişememiştir. Çünkü Soğuk Savaşla oluşan iki kutuplu uluslararası politik sistem bölgelerin uluslararası politikadaki önemini azaltmıştır. 1950'li yıllardan beri BÇ olsa da Soğuk Savaş sonrasında ivme kazanmıştır. Kut BÇ'nin kuramdan uzak olduğunu da iddia etmiştir (Küçükaya ve Kekeç, 2019: 3-4).

Kut'un iddiaları, tespitleri Batı ve/veya ABD için geçerli olabilir. Batı ve/veya ABD'den yola çıkarak ya da BÇ'yi Batı ve/veya ABD'ye münhasır görmek, Soğuk Savaş sonrasında önem kazandığını vurgulamak yanıltıcı olabilir. Soğuk Savaş öncesinde ve Soğuk Savaş sırasında kurum, araştırma, araştırmacı sayısında artış olmuştur. Örneğin Japonya'da Slav Araştırmaları Merkezi 24 Haziran 1954'te Hokudai Üniversitesinde bir birimin oluşturulmasına kadar geri gider. Bu birim oluşturulduktan sonra mütemadiyen faaliyetlerini sürdürmüştür.⁶ Bir başka örnek SSCB Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Rusya İmparatorluğu Bilimler Akademisi Asya Müzesinden devraldığı mirasın kısmen devamı niteliğindedir. Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü SSCB Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünden devraldığı miras üzerinde faaliyetlerini yürütmektedir.⁷ Rusya'da 200 yıldır şarkiyat çalışmaları fasılasız yürütülmektedir. Soğuk Savaşın tarafı SSCB'de şarkiyat ya da bölge çalışmaları Soğuk Savaş yılları dahil aralıksız yürütülmüştür. Soğuk Savaşla birlikte bölgelerin, bölge çalışmalarının önemini yitirdiği, BÇ'nin yerini blok çalışmalarının aldığı iddiası (Küçükaya ve Kekeç, 2019: 4) SSCB için geçerli değildir. Soğuk Savaş yıllarında karşı bloğun olası siyasi, iktisadi, kültürel davranışlarını, tepkilerini bir bütün olarak tahmine çalışan müesseselerin kurulması ve yürütülen faaliyetler şarkiyat çalışmalarını belki gölgelemiştir.

İlter Turan Dünya'da ve Türkiye'de BÇ'nin tarihine ve BÇ'yi doğuran etkenlere değinmiştir. Turan'a göre Türkiye'de onlarca yıl süresince ne devlet ne de özel kurumlar ne de akademik kurumlar bölgeler ve toplumlarıyla yani BÇ'yle ilgilenmemiştir. Türkiye'de son yıllarda kamu hukuku kişilerinin, üniversitelerin araştırma merkezleri sayısı yanında özel hukuk kişilerinin sayısı artmakta ve buralarda dış dünyanın farklı bölgelerine dair bilgiler toplanmakta, değerlendirilmekte ve yorumlanmaktadır. Turan'a göre BÇ bir ülkenin bir zaman dilimindeki belli ihtiyaçları ve şartlarına karşılık ortaya çıkmakta ve yürütülmektedir (Turan, 2012: 51). Turan'ın Türkiye'de bölgelerle ilgilenilmediği genellemesi yerine 1990'lı yıllar öncesi ve sonrası kıyaslandığında 1990'lar öncesinde BÇ'nin daha az olduğu doğru bir tespittir. Turan'ın BÇ'nin bir ülkenin ya da ülkedeki özel hukuk kişilerinin ihtiyaçlarına göre belirlediği ve yürütüldüğü tespiti ise şüphesiz doğrudur.

Turan'ın BÇ'ye dair tasnifi fevkalade yararlıdır. Turan BÇ'yi doğuran etkenleri 6 başlık altında toplamıştır. Turan'ın sömürgeci devletlerin BÇ'ye yöneldiği iddiası genel olarak doğru olsa da Japonya ve Türkiye'deki bazı kurumlar bu genellemeyi

⁶ <https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/center/indexe1.html> erişim 13 Mart 2021.

⁷ <https://www.ivran.ru/about-institute/history> erişim 13 Mart 2021.

zorlamaktadır. BÇ dış ticaretle bağlantılıdır. Sömürgeci ülkelerin ya da dış ticarete açık ülkelerin refahı büyük ölçüde dış iktisadi ilişkilerine bağlı olduğundan sömürülen ya da dış ticaret yapılan ülkelere ve toplumlarına dair bilgilerin toplanması ve geleceğe dair planların oluşturulması ihtiyacı BÇ'yi gerekli kılmıştır. Örneğin Türkiye'de 1965'te kurulan İktisadi Kalkınma Vakfı, Japonya'da 1958'de kurulan Gelişen Ülkeler Enstitüsü-Japon Dış Ticaret Teşkilatı (IDE-JETRO)⁸ ve ABD'de ise çokuluslu şirketler ve vakıflar ABD üniversitelerindeki BÇ ya da benzer araştırma merkezlerini desteklemişler ya da ihtiyaçlarına müteallik BÇ ekipleri ve mütehassısları yetiştirmişlerdir. Öncelikle Japonya II. Dünya Savaşı sonrası sömürgeci bir güç olarak değil ABD işgalindeki bir ülke olarak görülebilir. 12 Eylül 1963 tarihli Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Türkiye arasında imzalanan Ankara Andlaşması sonrası 1965'te kurulan İktisadi Kalkınma Vakfı faaliyetleri BÇ faaliyetleriyle birebir eşleşmektedir. İKV, hem AET'de hem Türkiye'de, Türkiye'yi AET'ye, AET'yi Türkiye'ye tanıtmak, anlatmak, yaklaştırmak için faaliyet göstermiştir.

BÇ'yi doğuran bir diğer etken uluslararası politikada kendisini dünya gücü olarak tanımlayan ABD ve SSCB'nin dünyanın her ülkesine ve bölgesine dair bilgi toplamaya yönelmeleridir. ABD ve SSCB tüm dünya ülkelerinde, bölgelerinde menfaatleri ve sorumlulukları olduğu varsayımlarıyla BÇ'ye yönelmiştir. Zeynep Tuba Sungur'un "Bölge Çalışmaları: Küreselleşmeye Bölgeden Bakış" başlıklı eseri ABD'de, Batı'da BÇ'yi anlama açısından fevkalade değerlidir. Sungur'a göre ABD ve SSCB bloklar altında bölgeler oluşturmuş ve uluslararası politikayı yönlendirmeleri için bölgelere hâkim olmaları gerekmiştir (Sungur, 2017: 237). Soğuk Savaştaki rekabet ABD'de neyin, nasıl çalışılacağını belirlemiştir. Soğuk Savaş döneminde oluşturulan bölge tanımlamaları Soğuk Savaş sona erdikten sonra da kullanıla gelmektedir. ABD, Büyük Britanya İmparatorluğu ve Dördüncü Fransız Cumhuriyeti Doğu Akdeniz'de SSCB'nin İran, Türkiye ve Yunanistan'ı nüfuz alanına dahil etmek istemesine (Türkman, 2005: 198) karşılık Orta Doğu Komutanlığı projesi ile oluşturulan bölge tabiri günümüzde hâlen kullanılmaktadır.

ABD II. Dünya Savaşı sonrası yerküreyi askerî açıdan tasniflediği bölgeleri zamanla değiştirmiştir. Günümüzde ABD muharip birliklerine göre kutuplar dahil yerküreyi 6 bölgeye ayırmıştır. Yerkürenin bölgelere ayrılması izafidir. Bir alan muhtelif esbabı mucibelerce farklı bölge tariflerine dahil edilmekte ve zamanla tarif edilen bölgeler daralmakta ya da genişlemekte ya da tamamen yeni tariflere göre yeni adlandırmalar ortaya çıkmaktadır. Örneğin yerkürenin bazı kısımlarına NATO alanı gibi askeri, yeşil kuşak gibi dini-siyasi, EFTA gibi iktisadi, subropikal gibi iklime göre, Türk dünyası gibi milliyete göre mana, anlam kazandırılmakta, kazandırılan anlam, mana zamanla değiştirilebilmektedir. Örneğin NATO ittifakına üyeliğin Atlantik Okyanus'una sahil ülkelere mahsus olduğu/olacağı ön kabulü zamanla değişmiştir. NATO alanında ilk önce Akdeniz yok iken Akdeniz ülkeleri de NATO alanına, tarifine zamanla dahil edilmiştir. Yerküre üzerinde enlem ve boylamlar olmadığı halde ihtiyaçtan, konum belirlemek için enlem ve boylamlar icat edilmiştir. Benzer şekilde tabiatla adlar yokken belli alanlara ad konmakta, adlandırılan alan başka alanlardan ayrılmaktadır.

Harita 1: ABD ordularının muharip birliklerinin mesuliyet bölgeleri

⁸ <https://www.ide.go.jp/English/Info.html> erişim 13 Mart 2021.

Kaynak: <https://www.acq.osd.mil/dpap/pacc/cc/images/map.JPG> ve <https://www.army.mil/organization/> erişim 13 Mart 2021.

BÇ yürütülmesinin başka bir etkeni milli benlik ile ilgilidir. Örneğin Hungaroloji Anabilim Dalının kurulması iktisadi ya da güvenlik ihtiyaçlarından ziyade Türklük ile ilgilidir. Bazen bir devlet resmen bir bölge ya da politika ile bağlantılı görünmemek için yarı resmi BÇ kurumları oluşturmakta ya da desteklemektedir. Örneğin Paris'te "Kürt Enstitüsü, kuruluşundan bu yana, projelerine destek olarak, başta Sosyal Eylem Fonu ve Kültür Bakanlığı olmak üzere Fransız kamu desteklerinden faydalanmıştır."⁹ Bazı ülkelerdeki BÇ yurt dışından desteklenmektedir. Örneğin Türkiye ABD'de, Britanya'da bazı kuruluşları, Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Türkiye Sektörünü¹⁰ Bazı Alman Vakıfları ise Türkiye'deki Bölge Çalışmalarını desteklemektedir.¹¹

3.1. Tercümeyle Bölge Çalışmalarına Bakış ve Tercüme Karşı Bağımsız Değerlendirme

Dünya'da ve Türkiye'de neyin, nelerin BÇ kapsamına gireceği bariz değildir. Area Studies'den tercüme adlandırma kapsamına hangi çalışmaların dahil edileceği belirsizdir. Türkiye'de tercüme görüşlerden yola çıkarak bir sonuca erişilmeye gayret edilmektedir. Aslında bu tutum yeni tebarüz eden her bilim dalı için geçerlidir. Türkiye'de toplum bilimleri ya da herhangi bir bilim dalı mensubu Batı kaynaklı iddiaları ya da önerileri genelde sorgulamadan kabullenmekte, tüm dünyada mutabık kalınan bir standart olarak addedip kendisi kabullenip o bilim dalına mensup diğer kimseleri de adeta kabullenmeye zorlamaktadır. Türkiye'de Batı kaynaklı bilgi ya da bilgi şirketlerinin ürünleri, örneğin Clarivate ve Elsevier, kabullenilip, itibar edilmekte diğer

⁹ <https://www.institutkurde.org/en/info/who-is-the-kurdish-institute-s-1232550990> erişim 11 Mart 2021.

¹⁰ <https://bsv.ivran.ru/sector-turcii> erişim 11 Mart 2021.

¹¹ Turan, "Area and International Studies in Turkey: The Case of the United States.", sf. 51-53.

medeniyetlerin ürünleri görmezden gelinmektedir. Uzak Doğu ya da Latin Amerika, Rusya ürünleri kıyaslamaya dahi tabi tutulmamaktadır.

Sungur'un yazısı irdelendiğinde genelde İngilizce ve ABD'de üretilen fikirleri aksettirdiği görülmektedir. Sungur'un yazısında Dünyanın diğer bölgeleri, medeniyetlerine dair bir iz yoktur. Sungur'un aktardığına ve kabul ettiğine göre 1946'da Amerika merkezli Sosyal Bilimler Araştırma Konseyi tarafından Dünya Bölge Çalışmaları Komitesinin kurulmasıyla birlikte BÇ akademik bir alan olarak tanınmış bu kapsamda üniversitelerde Orta Doğu Çalışmaları, Asya Çalışmaları, Latin Amerika Çalışmaları vb. programlar açılmıştır. Sungur'a göre BÇ, antropoloji ve Şarkiyatçılığın kısmen devamıdır (Sungur, 2017: 246). Edward Said, ABD'nin BÇ'sini "Şarkiyatçılığa Amerikan Katkısı" olarak eleştirmiştir. BÇ'nin ABD'de ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkışı ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki siyasetiyle yakından ilgilidir. ABD üniversitelerinin BÇ programlarının maliyetleri CIA ve FBI gözetiminde Ford, Rockefeller, Carnegie vd. vakıflar tarafından karşılanmıştır (Sungur, 2017: 238). BÇ devlet çıkarlarına hizmet etmiştir. BÇ programları ABD'de açıldıktan sonra pek çok ülkede açılmış ve alt alanlara ayrılmıştır. Baltık Çalışmaları, Kafkasya Çalışmaları, Akdeniz Çalışmaları, Orta Asya Çalışmaları, vd. BÇ programları ile devlet politikası ilişkilendirilmelidir. RF'deki bir üniversitede açılan İran Çalışmaları programı ile RF'nin İran politikası arasında bağlantı vardır (Sungur, 237-238).

BÇ, ABD devleti ya da şirketleri çıkarlarına hizmet ediyorsa ABD'nin BÇ'sinin geçerlik ve güvenilirliğinden şüphelenmemek mümkün değildir. ABD'de üretilen bilgi ABD hükümeti ya da ABD şirketleri lehine üretilmiş olabilir. Üretilen, yayılan bu bilgileri, yöntemleri, kavramları, adlandırmaları irdelmeden kabullenmek Türkiye'de yaymak, kişiden bağımsız, ABD çıkarlarından bağımsız, kişiye devlete göre değişmeyen nesnel gerçeklik olarak öğretmek, bu kavramlarla, bilgilerle Türkiye'yi ya da dünyanın herhangi bir bölgesini, olayı anlamlandırmak sakıncalar doğurabilir. ABD, Batı kaynaklı bilgilerin ABD ve Batı için doğru ya da faydalı olabileceğinin, doğrunun ya da faydalının Türkiye için değişebileceğinin farkında olunması gerekir. Coğrafi bilgi, adlandırma dahi izafidir. ABD'den bakış ile görünen doğru ile Türkiye'den bakış ile görünen doğru aynı olmayabilir. ABD için Ortadoğu, Türkiye için Güney, Güneydoğu, Güneybatı olabilir. ABD için Orta Asya Türkiye için Türkistan olabilir. ABD için Türki olan Türkiye için Türk olabilir. ABD için Ermeni soykırımını Türkiye için mukatele olabilir. ABD devleti ya da şirketlerinin bölge tanımlarını ya da olay adlandırmalarını, değerlendirmelerini sorgulamadan, peşinen kabullenmek isabetsiz, sakıncalı olabilir. Sungur'a göre ABD'nin BÇ adı altında yeni bir akademik program açmasının nedeni mevcut programları yeterli görmemesidir. ABD günün toplumlarını anlamayıp yönlendirmek istemiştir.

Şarkiyatçıların toplum diline hakimiyet ve o toplumun yaşam alanındaki saha araştırmalarına ek olarak BÇ mensupları bölgedeki toplumu ve toplumun yaşam alanını farklı bilim dalları mensuplarıyla bütünlükçü bir yaklaşımla çalışırlar. "... Bölge çalışmaları her bölgenin bütüncül olarak anlaşılması gerektiğini savunur." (Sungur, 2017:239). Ancak Sungur "Bölge Çalışmalarının analiz birimi olan bölge, analizin amacına bağlı olarak kurgulanmış ve inşa edilmiş bir alandır." cümlesinde "analiz birimi" ile zımnen BÇ'nin bütüncül değil analizci yöntem ile yürütüleceği izlenimi vermektedir (Sungur, 2017: 240). Sungur 241'nci sayfada ise "... sosyal sahanın tek bir

disiplin ve tek bir metodoloji ekseninde değil; çok disiplinli ve çok metotlu olarak çalışılması ve buradaki toplam durumun anlaşılmasıdır.” ifadesiyle BÇ'nin analizci olamayacağı izlenimini vermektedir.

Zeynep Tuba Sungur'un İngilizceden tercüme kaynaklara dayanarak BÇ tarifi Batı değerlendirmelerinin aktarımı iken 2019'daki BÇ çalışmayı kısmen Batı zihniyetinden bağımsızdır. Türkiye'de ve Dünya'da BÇ'ye dair İstanbul Kültür Üniversitesi Küresel Siyasal Eğilimler Merkezi (GPOT)'nin Kasım 2019'da düzenlediği çalıştayın sonuç raporunda Batı'ya kısmen bağlı farklı görüşler yer almaktadır. Çalıştayın onur konuğu Faruk Sönmezoğlu'na göre Soğuk Savaş döneminde ABD'nin BÇ'den anladığı, SSCB'ye ilişkin bilgilerin bir araya getirilmesidir. Sönmezoğlu'na göre SSCB'nin dağılmasından sonra Orta Asya önemli bir odak haline gelmiştir. Sönmezoğlu'nun Batı kaynaklı Orta Asya kullanımı dikkat çekicidir. Sönmezoğlu'na göre BÇ SSCB'nin dağılmasıyla artmıştır. Sönmezoğlu'na göre Soğuk Savaş döneminde bölgedeki bir meseleyi anlayabilmek için ilgili bölgenin alt coğrafyasının kendisine özgü yönlerini (tarih, kültür, edebiyat, toplum vb.) öne çıkarmaya gerek yoktu. Sönmezoğlu devletlerin BÇ'yi desteklemesini gayet olağan bulmuş, devletlerin ilişki kurabilmeleri için birbirleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiğini, bunun yolunun da BÇ'den geçtiğini ifade etmiştir. Ancak kanaatimce devletler sadece ilişki kurmak için BÇ faaliyetleri yürütmemekte bazen diğer devletin iç işlerine karışmak hatta darbe düzenlemek için bilgi teminine yönelmektedir. Sönmezoğlu'na göre devletler her tür BÇ'ye destek vermez. Sönmezoğlu'na göre sınır ve kimlik çalışmaları bazı yerel unsurları içerdiğinden üniter devlet açısından çeşitli problemleri de beraberinde getirebilmektedir (Küçükkaya ve Kekeç, 2019: 3).

Aynı çalıştayda Mensur Akgün günümüzdeki bölge çalışmacılarını, BÇ'nin yöntem ve sonuçlarını değerlendirmiştir. Geçmişteki insanbilimci, toplumbilimci, coğrafyacı, tarihçi ve siyaset bilimcilerin birlikte çalışma, aynı alanın çatısı altında buluşma geleneğinin terkedilmesiyle bilim dalları mensuplarının kendilerini yalnızlaştırdıklarını bu sebeple nitelikli BÇ'nin engellendiğini iddia etmiştir. Akgün'e göre BÇ bölgenin siyasetinin ve toplumunun anlaşılması gayretine ek olarak müziği, coğrafyası, yemekleri, tarihi ve edebiyatı vd. kapsmalıdır. Akgün mevcut BÇ kapsamına dahil edilebilecek eserlerin müelliflerinin bölgeye ilişkin bilgisinin sınırlı olduğunu belirtmiştir (Küçükkaya ve Kekeç, 2019: 1-2).

Çalıştay'ın bir diğer katılımcısı Zuhale Mert Uzuner Türkiye'de BÇ kurumsal tarihine değinmiştir. SSCB'nin dağılmasının ardından Türkiye'deki ilk BÇ'nin Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Uygulama ve Araştırma Merkezi (MURCIR) tarafından hayata geçirildiğini iddia etmiştir (Küçükkaya ve Kekeç, 2019: 2). Ancak kanaatimce Türkiye'de MURCIR'dan çok daha önce BÇ mahiyetinde faaliyetlere matuf TODAİE ve İKV vd. kurulmuştur.

BÇ'nin odağı ve tarifine dair bağımsız, bizatihi (sübjektif) kanaatimi belirtmem faydalı olabilir. Bir kimsenin bizatihi (sübjektif) kanaati kendi dışındakilerce yaygın kabul edilir ya da ettirilirse nesnel (objektif/egemen/yaygın/standart) kanaate dönüşür. Örneğin Lisenkoizm 1935-1964 yılları arasında SSCB'de rejim tarafından kabul ettirilmiş ve egemen olmuştur (Arda, 2003: 9, 11). Bizatihi iddialarımın kabulü yaygınlaştıkça, iddialarımın bizatihi vasfı değişip yaygın kabul gördüğü toplumda

mündemiç, yaygın gerçekliğe dönüşür.¹² Toplumda mündemiç yaygın gerçeklik hakiki ya da sahte olabilir.

Kanaatimce BÇ belli bir amaçla, toplumlar ya da toplumların yaşadığı alana ilişkin farklı bilim dalları mensuplarının öğretim, araştırma, toplantı, kazı, yayın, koleksiyon, dizin, sergi, proje, belgesel vd. faaliyetlerinin hepsini kapsar. Örneğin RF'den Türkiye'ye yönelik ziyaretçi akını anlaşılacak isteniyorsa siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, dış politika, iktisat, toplum bilimi, turizm, seyahat, beşerî coğrafya vb. bilim dalları mensuplarının çalışmalarını birlikte değerlendirmek gerekir. Hem RF'den hem Türkiye'den hem de başka bir ülkeden ziyaretçi akını sürecine bakılırsa süreç daha iyi anlaşılır ve anlamlandırılabilir. BÇ'nin bütüncül yaklaşımı toplum bilimleri dalları mensuplarının birbirine yakın çalışmasını önceler. BÇ mensupları bir toplumdaki bir konuyu anlamak veya anlamlandırmak için bir araya gelir ya da getirilir. RF'den Türkiye'ye bavlul ticaretçi akınının nedeni SSCB'nin dağıtılması sonrasında yaşanan SSCB ekonomisinin bunalımı olarak görülür. Ancak SSCB'nin 8 Aralık 1991'de feshi¹³ küresel nedenler ve küresel sonuçlarla ilintilidir. Yani bölgesel bir sürecin küresel neden ya da sonuçları olabilir. Bu sebeple bir bölgenin toplumunun/toplumlarının anlaşılması hedeflense dahi bölge aşan bağlantıları irdelemek gerekebilir.¹⁴

3.2. Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında Bölge Çalışmalarının Yeri ve Payı

ÜAK'ın BÇ'yi nasıl değerlendirdiği önemlidir. ÜAK'a doçentlik müracaatında 1172 kod numarası ile başlayan Bölgesel Çalışmalar bilim alanı altındaki anahtar kelimeler ile 1141 kod numarası ile başlayan Uluslararası İlişkiler bilim alanı anahtar kelimeleri farklıdır.

Tablo 1: 2021 Dönemi Uluslararası İlişkiler Bilim Alanı Anahtar Kelimeleri

od	Temel Alan	Bilim Alanı	Anahtar Kelime
14101	Sosyal, Beşeri ve Bilimler	İdariUluslararası İlişkiler	Afrika Çalışmaları
14102	Sosyal, Beşeri ve Bilimler	İdariUluslararası İlişkiler	Amerika Çalışmaları
14103	Sosyal, Beşeri ve Bilimler	İdariUluslararası İlişkiler	Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri
14104	Sosyal, Beşeri ve Bilimler	İdariUluslararası İlişkiler	Avrupa Çalışmaları

¹² Örneğin Japon İmparatoru Hirohito'nun Japon toplumunda mündemiç durumunu irdeleyelim. II. Dünya Savaşı öncesi Japonya anayasasında "yarı-tanrı" olarak tanımlanan Japonya İmparatoru, savaş sonrası ABD tarafından hazırlanan anayasada "halkın ve devletin birliğinin sembolü" ilan edilmiştir. Toplumda mündemiç yarı tanrı gerçekliği dönüştürülmüştür. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/japonyanin-126-impatoru-naruhito-kasimpat-tahtina-resmen-oturuyor/1620940> erişim 05 Mayıs 2021.

¹³ <https://youtu.be/p6n4-Mf2w-l?t=1149> erişim 25 Mart 2021.

¹⁴ Basitçe anlatmayı denersek Kulak Burun Boğaz (KBB) hastalıkları bilim dalı mensupları tahlil, teşhis ve tedavide diğer bilim dalları mensuplarına ihtiyaç duyabilir. Vücudun KBB bölgesinin vücudun diğer bölgeleriyle bağlantılarının anlaşılması gerekebilir.

14105	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Bölgesel Çalışmalar
14106	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Küreselleşme
14107	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Ortadoğu Çalışmaları
14108	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Türk Dış Politikası
14109	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Türk Dünyası Çalışmaları
14110	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Uluslararası Göç
14111	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Uluslararası Güvenlik
14112	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Uluslararası Hukuk
14113	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Uluslararası İlişkiler Kuramları
14114	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Uluslararası Kurumlar
14115	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Uluslararası Siyaset
14116	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Uyuşmazlık Çözümü
14117	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Beşeri ve İdari	Uluslararası İlişkiler	Uzakdoğu Çalışmaları

Kaynak: 2021 Ocak Dönemi Doçentlik Başvuru Şartları, sf. 45. https://www.uak.gov.tr/Documents/docentlik/2021-ocak-donemi/basvuru-sartlari/TA_Tablo11_2021O_10032020.pdf erişim 30 Mart 2021.

ÜAK'a 2021 dönemi Uluslararası İlişkiler bilim alanı doçentlik müracaatı için 17 anahtar kelime belirlenmiştir. Bu kelimelerden altısının sonu "çalışmaları" ile bitmektedir. Beşi coğrafyaya, biri Türk Dünyasına işaret etmektedir. Ayrıca bir de "Bölgesel Çalışmalar" anahtar kelimesi belirlenmiştir. Uluslararası İlişkiler bilim alanına kayıtlı diğer anahtar kelimelerin anılan coğrafi bölgeleri anlamada, tahlil etmede, coğrafi bölgelerin uluslararası politikadaki yeri ve rolünü belirlemede yararlı olacağı görülür. Örneğin Afrika'nın küreselleşmedeki yeri araştırılabilir. Afrika'dan uluslararası göç araştırılabilir. Afrika'nın uluslararası güvenlikteki yeri araştırılabilir vd. Belirlenen 5 coğrafi bölge haricindeki bölgeler Bölgesel Çalışmalara mı dahil edilmektedir? Ayrıca ÜAK'a göre "Bölge Çalışmaları" ya da "Bölge Araştırmaları" ile "Bölgesel Çalışmalar" arasında fark var mıdır belli değildir.

ÜAK doçentlik müracaatında "Bölgesel Çalışmalar" bilim alanı ile ifade edilen anahtar kelimelerden anlaşıldığı kadarıyla yurtiçindeki örneğin Türkiye'deki bölgelere dair Mikro İktisat, Uluslararası İktisat, Şehir ve Bölge Planlama, Fiziki Coğrafya, Beşeri

ve İktisadi Coğrafya, Sosyoloji, Sosyal Politika, İletişim çalışmaları, Pazarlama bilim alanlarından katkı beklenmektedir.

Tablo 2: 2021 Dönemi Bölgesel Çalışmalar Bilim Alanı Anahtar Kelimeleri

Kod	Temel Alan	Bilim Alanı	Anahtar Kelime
117201	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Bölgesel Çalışmalar	Bölge Planlama
117202	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Bölgesel Çalışmalar	Bölge-Bölüm-Yöre Analizleri
117203	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Bölgesel Çalışmalar	Bölgesel Gelişme ve Küreselleşme
117204	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Bölgesel Çalışmalar	Bölgesel İktisat
117205	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Bölgesel Çalışmalar	Ekonomik Coğrafya
117206	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Bölgesel Çalışmalar	Kültürlerarası İletişim
117207	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Bölgesel Çalışmalar	Türkiye'de Bölgesel Analizler ve Bölge Planlama

Kaynak: 2021 Ocak Dönemi Doçentlik Başvuru Şartları, sf. 28 https://www.uak.gov.tr/Documents/docentlik/2021-ocak-donemi/basvuru-sartlari/TA_Tablo11_2021O_10032020.pdf erişim 05 Eylül 2021.

Ayrıca 2021 Ocak Dönemi Doçentlik Başvuru Şartlarında 117605 kodlu “Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler” temel alanında “Avrupa Birliği” bilim alanında “Avrupa ve Bölge Çalışmaları” anahtar kelimesi vardır. Yine 113202 kodlu “Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler” temel alanında “Siyasal Hayat ve Kurumlar” bilim alanında “Avrupa ve Bölge Çalışmaları” anahtar kelimesi vardır.

<https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/> adresindeki anahtar kelimeler ÜAK’a doçentlik müracaatında ve doçentlik müracaatını değerlendirecek jüri üyelerinin belirlenmesinde dikkate alınmaktadır. Bu halde Rusya’yı çalışan adayların ya da Rusya-Türkiye ilişkilerini çalışan adayların seçeceği anahtar kelimeler açık değildir. RF ekonomisini, RF dış politikasını, RF’nin uluslararası politikada yeri ve rolünü, RF-Türkiye ilişkilerini çalışan bir araştırmacının seçeceği en yakın bilim alanı Uluslararası İlişkiler iken seçmesi gereken anahtar kelime bariz değildir.

3.2.1. Türkiye’de Bölge Çalışmaları Mensupları

Bir bilim dalına mensubiyet her türlü katkıyla sağlanır, başka bir ifadeyle katkı mensubiyetin tescilidir. Buna göre BÇ mensupları bu bilim alanına¹⁵ katkı

¹⁵ ÜAK’a göre Türkiye’de Bölge Çalışmaları bilim alanının olmadığını akılda tutarak Uluslararası İlişkiler bilim alanının bir anahtar kelimesi olarak müracaatların kabul edildiğini hatırlayarak.

sağlayanlardır. Mensupları, konusu ve araştırma yöntemleriyle bir bilim dalı var olur. Bilim dalının varlığı için illaki kadrolu personelin olması gerekmez.

BÇ mensuplarını tespit etmek için birkaç yöntem önerilebilir. Uİ'ye kayıtlı tezlerden BÇ'ye dair olanları hazırlayanları BÇ'ye dahil etmek belki en kolaydır. <https://akademik.yok.gov.tr/> adresine 07 Mart 2021 itibariyle Uİ konu edinen 4733 tez kayıtlıdır. Bu tezlerin 4068'i yüksek lisans 665'i doktora seviyesindedir. Tezlerin başlıklarının hemen hepsinde bir coğrafyanın, ülkenin adı geçmektedir.

BÇ mensuplarını tespit etmenin bir diğer yöntemi anahtar kelimeye kayıtlı olanları tespit etmektir. YÖK Akademik "Bölge Çalışmaları" değil "Bölgesel Çalışmalar" tercümesini kullanmaktadır. <https://akademik.yok.gov.tr> adresinde 06 Mart 2021 tarihi itibariyle "Bölgesel Çalışmalar" anahtar kelimesine kayıtlı 246 akademik personel vardır. Bu personelin 34'ü profesör, 28'i doçent, 38'i öğretim görevlisi, 43'ü araştırma görevlisi, 103'ü Dr. Öğretim Üyesidir. Bölgesel Çalışmaları seçen 34 profesörün kayıtlı olduğu diğer anahtar kelimelere göre dağılımı dikkat çekicidir. Türk Dış Politikası 11, Uluslararası Siyaset 11, Uluslararası Güvenlik 8, Küreselleşme 6, Uluslararası İlişkiler Kuramları 5, Bölgesel Gelişme ve Küreselleşme 5, Avrupa Çalışmaları 4, Bölgesel İktisat 4, Türk Dünyası Çalışmaları 4, Ortadoğu Çalışmaları 3, Ekonomik Coğrafya 3, Uyuşmazlık Çözümü 3, Kültürlerarası İletişim 2, Uluslararası Hukuk 2, Bölge-Bölüm-Yöre Analizleri 1, Uluslararası Göç 1 şeklindedir. Kayıtlı 34 profesörden Afrika Çalışmaları, Amerika Çalışmaları, Uzakdoğu Çalışmaları anahtar kelimelerini tercih eden yoktur.

BÇ mensubu saymanın bir diğer yöntemi, yayınları BÇ dergilerinde yoğunlaşanları bu bilim dalı mensubu olarak değerlendirmektir. O halde BÇ dergilerini bulmak, diğer dergilerden ayırmak gerekir. <https://dergipark.org.tr> adresinde dergiler "Bölge Çalışmaları" konusuna göre değil "Alan çalışmaları" konusuna göre tasnif edilmektedir. Alan çalışmalarına kayıtlı 48 dergi vardır. Bu dergilerin hem adları hem de içerisinde yayınlanan makaleler çok farklıdır. Dolayısıyla dergileri saf "Alan Çalışmaları" dergisi saymak mümkün değildir.

Ekran alıntısı 1: Dergipark.org.tr adresinde "Alan çalışmaları" konusu

The screenshot shows the Dergipark.org.tr website interface. The search bar at the top contains the URL: [https://dergipark.org.tr/tr/search?q=Alan+çalışmaları&section=journal&searchFields=aim|translations.description&aggs\[subjects.id\]\[0\]=287](https://dergipark.org.tr/tr/search?q=Alan+çalışmaları&section=journal&searchFields=aim|translations.description&aggs[subjects.id][0]=287). The search results are displayed in a grid format. The left sidebar shows filters for 'Makale Gönderim Durumu', 'Konu', and 'Desteklenen Dil'. The main content area shows a list of journals under the 'Alan çalışmaları' category. The first three journals are:

Jurnal Adı	ISSN	Yılda 2 Sayı	9.98 ± 118
Tourism and Recreation	2087-1071	Yılda 2 Sayı	9.98 ± 118
Kesit Akademi Dergisi	2149-0225	Yılda 4 Sayı	208 ± 368
Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	2146-5075	Yılda 2 Sayı	518 ± 1558

Kaynak:

<https://dergipark.org.tr/tr/search?q=Alan+%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1&section=journal&searchFields=aim%7Ctranslations.description&aggs%5Bsubjects.id%5D%5B0%5D=287> erişim 08 Mayıs 2021

Sonuç olarak YÖK Akademik kayıtlarından BÇ'ye katkı sağlayanlar tespit edilebilse de özel kuruluşlarda katkı sağlayanları tespit etmek güçtür. Uı bilim dalı içinde BÇ'nin payının tespiti ise fevkalade güçtür. Akademik personelin katkısı ile BÇ'ye katkı sağlayan diğer kamu kurumları, dernekler, vakıflar, odalar, vd. personelin katkısını karşılaştırmak daha zordur. Ancak Global Go To Think Tank Index Report kısmen bir fikir verebilir.

3.2.2. Türkiye'de Bölge Çalışmalarına Katkı Sağlayan Merkezler

BÇ'ye katkı sunan Türkiye'de kamu hukukuna ya da özel hukuka tabi çok sayıda merkez vardır. 1990'lı yıllar sonrası katkı sağlayan merkezler artsa da ilk numuneleri TODAİE'ye kadar uzanır. BÇ'nin erken nevelerinden birisi 1954'te faaliyete başlayan Türkiye ve Orta-Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü'dür.¹⁶ 25 Haziran 1958'de 7163 sayı ile kabul edilen Türkiye ve Orta-Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Teşkilat Kanunu'nda enstitünün vazifeleri arasında öğretim ve yetiştirme, araştırma ve yardım, derleme ve neşriyat sayılmıştır. TODAİE'nin faaliyetleri bir nevi BÇ sayılabilir.

3.2.2.1. Dışişleri Bakanlığına Bağlı Merkezler

Sırasıyla Dışişleri Bakanlığına bağlı Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) ve Dışişleri Bakanlığı Araştırma Merkezi kurulmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesiyle Türkiye'ye nispeten kapalı eski SSCB ülkelerinin Türkiye'ye açılması ve yeni ihracat pazarlarının bulunması Türkiye'nin dış dünyaya ilişkin siyasi ve iktisadi bilgi ihtiyacını değiştirmiştir. Dışişleri Bakanlığı'na bağlı "... başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere, ülkemizin tarihi kültürel bağlarla sıkı sıkıya bağlı olduğu tabii coğrafyası ile güçlü bir işbirliği geliştirmek üzere 1992 yılında TİKA kurulmuştur."¹⁷ 1995 yılında Kızılırmak Sokak No:31 Kocatepe/Ankara adresindeki TİKA binasını ziyaretimde bölge masaları çalışanları ile kısa süreliğine görüşmüştüm. TİKA'nın kuruluşunda Türkiye'ye yakın bölgelere dair çalışmalar hedeflenmiştir. TİKA kuruluşundan günümüze adı ve bağlı olduğu bakanlıklar değişse de TİKA bilgi birikimi ve yayınlarıyla yetinmemiş, kuruluşundan itibaren BÇ'ye dair her türlü faaliyeti gerçekleştirmiştir. Örneğin Türkoloji Projesi tanıtım broşüründeki paragraf ilgi çekicidir: "Orta Asya, Kafkasya, Karadeniz ve Balkanlar'da ortaya çıkan yeni bağımsız devletler ile Afrika'da gelişmekte olan ülkelerin ... (TİKA), Merkez Teşkilatı'na ilaveten 20 ülkede ... bulunan 22 Program Koordinasyon Ofisi aracılığıyla faaliyetlerini sürdürmektedir."¹⁸

¹⁶ Türkiye ve Orta-Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü'nün ihdası hakkında Türkiye Hükümetiyle Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosu arasında imzalanan (1) sayılı Teknik Yardım Ek Andlaşmasının tasdiki hakkında kanun, Kanun no:6319, Kabul tarihi: 03/03/1954 Resmî Gazete 10 Mart 1954 Sayı:8654.

¹⁷ <https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222> erişim 27 Mayıs 2021.

¹⁸ Türkoloji Projesi, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, <https://file.tika.gov.tr/cache/2015/Prstj%20Srlr/T%C3%BCrkoloji.205.270.jpg> erişim 12 Mart 2021.

TİKA'dan sonra yine Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) kurulmuştur. SAM'ın yönetmeliği 17 Nisan 1995 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmıştır.¹⁹ Yönetmelikte dikkat çeken “a) ...bölgesel ve uluslararası uyumsuzluklar ve uluslararası kuruluşlar üzerinde inceleme ve araştırmalar yapmak,” ifadesidir. Bölge Çalışmaları olarak kabul edilen faaliyetler SAM'ın yönetmeliğinde SAM'ın görevleri arasında sayılmıştır. Yönetmelikte bilgi biriktirme, değerlendirme, yorumlama, politika tavsiyeleri, süreli yayınlar, toplantılar, diğer kamu ya da özel kurum ve kuruluşlarla işbirliği, ortak ya da ısmarlama etüd ve projeler anılmıştır. Dışişleri Bakanlığı'na bağlı SAM'dan başka 2020'de Dışişleri Bakanlığı Araştırma Merkezi kurulmuştur. 1 Temmuz 2020 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan “Dışişleri Bakanlığı Araştırma Merkezi Yönetmeliği”nde “... Bakanlığın görev ve yetki alanına giren konularda araştırma ve çalışmalar yapmak ve gelişmeleri izlemek.” ifadesi yer almaktadır.²⁰

3.2.2.2. Türkiye'de Özel Hukuka Tabi Bölge Çalışmaları Kuruluşları

Günümüzde özel hukuka tabi kısmen ya da tamamen “Bölge Çalışmaları” amaç ve faaliyetleri yürüten çok sayıda kuruluş vardır. Özel hukuka tabi ilk ve önemli bölge çalışmaları kuruluşlarından birisi Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Derneğidir (TKAED). 20 Ekim 1961'de kurulan dernek tüzüğü'nün 3'ncü maddesinde sayılan amaç ve faaliyetler BÇ faaliyetleridir.²¹ BÇ'ye öncülük eden bir diğer kurum İktisadi Kalkınma Vakfı'dır. İKV İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Sanayi Odası'nın ortak girişimi ile 26 Kasım 1965 tarihinde, yani Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık oluşturan Ankara Andlaşmasının yürürlüğe girmesinden yaklaşık 2 yıl sonra kurulmuştur. İKV tam manasıyla bölge çalışmaları faaliyetleri yürütmüştür. İKV kendisini şöyle tanımlamaktadır:

“İKV, AB ve Türkiye-AB ilişkileri alanında uzmanlaşmış olan bir sivil toplum ve araştırma kuruluşudur. 1965 yılında kurulmuş olan Vakıf, Avrupa bütünleşmesi ve Türkiye-AB ilişkileri alanında iş dünyası ve genel kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla araştırmalar yürütür, rapor ve kitap yayınlar, seminer ve benzeri toplantılar düzenler. Brüksel'deki İKV Temsilciliği 1984 yılından beri Vakfın AB kurumları ile ilişkilerini yürütmektedir. Özetle, İKV Türkiye'ye AB'yi, AB'ye de Türkiye'yi anlatır.”²²

1990'lı yıllarda hükümet haricinde bölge çalışmaları faaliyetlerine yarı resmî kurumlar odalar ve borsalar birliği, sanayi ve ticaret odaları, dernek ve vakıflar,

¹⁹ Yönetmelik için bkz. <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/22261.pdf> erişim 11 Mart 2021.

²⁰ Yönetmelik için bkz. <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200701-6.htm> erişim 11 Mart 2021.

²¹ Tüzük için bkz. <http://www.turkkulturu.org.tr/tuzuk.asp> erişim 11 Mayıs 2021. Tüzükte “... Dernek siyasetle uğraşmaz.” yazılsa da kuruluşu tamamen siyasidir. “... Başbakanlık tarafından finanse edilen enstitü Dış Türkler ve özellikle Sovyetler Birliği'ndeki milliyetler meselesi üzerine bilimsel çalışmalar yapacaktı. ...” (Zengin, 2018: 151). TKAE hükümet, askeriye, gizli servis, akademi, sağ kanat medya ve sağ kanat münevverlerin kesişme noktasındaydı (Aytürk, 2017: 2).

²² https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=2&id=10 erişim 13 Mart 2021.

sendikalar katılmışlardır.²³ 1990'lı yıllar sonrasında çok sayıda özel hukuka tabi dernek, vakıf statüsünde bir ülke adı ya da bölge adıyla anılan BÇ'ye katkı sağlayan merkez kurulmuştur. Örneğin Türkiye ve Türk Dünyası'nda Birlik Vakfı 1996'da kurulmuş Türkiye ve Türk dünyasıyla ilgili konuları kapsayacak BÇ yapmak üzere 16.01.2006 tarih ve 20 sayılı kararla "21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü" adıyla bir araştırma merkezi kurulmuştur.²⁴ Bu yapı içinde "Orta Doğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, Balkanlar ve Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Güney Kafkasya-İran-Pakistan Araştırmaları Merkezi, Rusya ve Slav Araştırmaları Merkezi, Amerika Araştırmaları Merkezi, Asya Pasifik Araştırmaları Merkezi, Orta Asya Araştırmaları Merkezi, Avrupa Birliği Araştırmaları Merkezi oluşturulmuştur.²⁵ 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü çok sayıda bölge üzerinde çalışmayı hedeflerken Türkiye'de sadece bir ülke üzerinde çalışan merkezler de vardır; örneğin İran Araştırmaları Merkezi.²⁶ Sadece bir bölge üzerinde çalışan merkezler de vardır; örneğin Ortadoğu Araştırmaları Merkezi.²⁷

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_d%C3%BC%C5%9F%C3%BCnce_kurulu%C5%9Flar%C4%B1_listesi adresinde neye göre oluşturulduğu belirsiz düşünce kuruluşları listesi yer almaktadır. Bu listede BÇ'ye katkı sağlayan kuruluşlar da vardır. 2019 Global Go To Think Tank Index Report'ta da BÇ'ye katkı sağlayan kuruluşlar yer almaktadır.

3.3. YÖK Kayıtlarında Bölge Çalışmaları Birimleri

Uluslararası İlişkiler bölümleri BÇ'ye katkı sağlayan başlıca birimlendendir. Bunun haricinde tarih, toplumbilim, coğrafya, dilbilim, vd. bölümler mensupları ayrıca araştırma ve uygulama merkezleri mensupları BÇ'ye katkı sunmaktadır. YÖK kayıtlarında <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresine 07 Mart 2021 itibariyle kayıtlı 91 Uluslararası İlişkiler Bölümü bulunmaktadır.

Ekran alıntısı 2: Araştırma ve Uygulama Merkezleri

Üniversite Adı	Birim Adı	Açılış Tarihi	Üniversite Türü	Birim İli	Birim Durum
ADIRAMAN ÜNİVERSİTESİ	SAĞLIK ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	02.03.2011	DEVLET	ADIRAMAN	AKTİF
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ	ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	01.09.2008	DEVLET	AFYONKARAHİSAR	AKTİF
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ	GIDA KONTROL ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	01.09.2008	DEVLET	AFYONKARAHİSAR	AKTİF
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ	HALKBİLİM ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	01.09.2008	DEVLET	AFYONKARAHİSAR	AKTİF
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ	TARİHİ ESERLERİ VE KÜLTÜRÜ ÖZGÜN DEĞERLERİNİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	21.09.2011	DEVLET	AĞRI	AKTİF
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	AKDENİZ DİLLERİNİ VE KÜLTÜRLERİNİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	10.09.2009	DEVLET	ANTALYA	AKTİF
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	ALKOL VE MADDE BAĞIMLILIĞI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	07.10.1999	DEVLET	ANTALYA	AKTİF
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	AURUPA BİRLİĞİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	16.01.2003	DEVLET	ANTALYA	AKTİF
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE MÜKEMMELLİK ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	07.10.1999	DEVLET	ANTALYA	AKTİF
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	KADIN ÇALIŞMALARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	07.10.1999	DEVLET	ANTALYA	AKTİF
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	KÜLTÜR SAHAT ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	07.10.1999	DEVLET	ANTALYA	AKTİF
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ	ORGAN NAKLİ EDİTİM ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	10.09.2009	DEVLET	ANTALYA	AKTİF

²³ Turan, "Area and International Studies in Turkey: The Case of the United States.", sf. 54.

²⁴ <https://www.21yyte.org/tr/kurumsal/vakif-hakkinda> erişim 15 Mayıs 2021.

²⁵ <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri> erişim 11 Mart 2020.

²⁶ <https://www.iramcenter.org/hakkimizda/> erişim 11 Mart 2021.

²⁷ <https://www.orsam.org.tr/> erişim 20 Mart 2021.

Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/> erişim 07 Mart 2021.

YÖK kayıtlarında Türkiye’de aktif ya da pasif binlerce araştırma ve uygulama merkezi vardır. 2019-2020 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri Tablo 107. Türlerine Göre Akademik Birim Sayıları, 2019–2020 Araştırma ve Uygulama Merkezi sayısı 3672 iken <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinde “araştırma ve uygulama merkezi” araması 432 sonuç vermektedir. BÇ kapsamına dahil edilecek, bölgeye işaret eden Balkan, Kafkasya, Ortadoğu, Orta Asya, Karadeniz vd. çok sayıda araştırma ve uygulama merkezi vardır. 432 sonuç içerisinde bir bölgeye işaret eden en eski ilk merkez 12.09.1971’de açılan Boğaziçi Üniversitesi “Karşılaştırmalı Avrupa Kültürü ve Sanatı Uygulama ve Araştırma Merkezi”dir. Bu merkezden sonra 1970’li yıllarda açılan bir diğer merkez ise 11.04.1975’de açılan Fırat Üniversitesi “Orta Doğu Uygulama ve Araştırma Merkezi”dir.

3.3.1. Türkiye’de Bölge Çalışmaları Lisans Üstü Eğitimi, ODTÜ Örneği

Türkiye’de BÇ adı altında ön lisans ya da lisans programı bulunmamaktadır. ODTÜ ve Karabük Üniversitesi lisansüstü programlarıyla BÇ’ye katkı sunmaktadır. ODTÜ yüksek lisans ve doktora programları isimleriyle arama yapıldığında çıkan sonuçlar tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: *ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Bölge Çalışmaları Programları*

Program	Verilen Dereceler*
Asya Çalışmaları	M.S. (2)
Avrasya Çalışmaları	M.A. (1,2)
Avrupa Bütünleşmesi	M.S. (3)
Avrupa Çalışmaları	M.S. (1,2)
Bölge Çalışmaları	Ph.D.
Latin ve Kuzey Amerika Çalışmaları	M.S. (1, 2)
Orta Doğu Araştırmaları	M.S. (1,2)

Kaynak: <https://www.metu.edu.tr/tr/lisansustu-programlar> erişim 06 Mart 2021.

ODTÜ’de yüksek lisans seviyesinde BÇ programları yerküre coğrafi bölgelere ayrılarak adlandırılmıştır. Doktora programında ise sadece BÇ adlı bir program vardır. Bu program anılan yüksek lisans programlarından mezun olanlara önerilmiştir.

ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü BÇ (Area Studies) doktora programı Türkiye’deki ilk BÇ doktora programıdır, 2010’da açılmıştır. Bu doktora programı, Avrasya, Doğu Asya, Ortadoğu, Avrupa, Afrika ve Latin ve Kuzey Amerika gibi bölgelerin tarihi, toplumu, siyasi, iktisadi ve diplomatik özelliklerine ilişkin derinlemesine araştırmayı amaçlamıştır. Bölge Çalışmaları doktora programı öğrencilerinden bir bölgeye ve bir toplum bilimine dair bilgilerini arttırmaları beklenmektedir. ODTÜ BÇ doktora programı bilim dalları arası bir yapıya sahip ve herhangi bir toplum biliminin alt bir dalı değil, ayrı bir program olduğu şeklinde tanımlanmaktadır. BÇ doktora programından beklenen dünyanın farklı bölgelerindeki değişim hareketlerini ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini anlamaktır. Ayrıca, Türkiye’nin dünyadaki bölgelerle çok boyutlu ilişkilerine yönelik yeni yaklaşımlar ve perspektifler geliştirmek, programın bir

diğer hedefini oluşturmaktadır.²⁸ BÇ yüksek lisans ve doktora tezlerini yöneten öğretim üyeleri ile Uluslararası İlişkiler bölümü öğretim üyelerinin bire bir eşleşmediği görülmüştür.²⁹

BÇ yüksek Lisans ve doktora programı dersleri seçmeli ve zorunlu olarak ikiye ayrılmaktadır. Yüksek lisans ve doktora öğrencileri 2 zorunlu ders, 1 zorunlu seminer, bir bölgeden 2 seçmeli ders (Asya, Avrasya, Avrupa, Orta Doğu veya Latin ve Kuzey Amerika) toplum bilimlerinden 2 seçmeli ders (Tarih, Toplumbilimi, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler veya İktisat) ayrıca 1 serbest seçmeli ders almaları gerekmektedir.³⁰

4. Türkiye’de Bölge Çalışmaları Yayınları

BÇ merkezleri ya da mensupları yayınlarla, kitap, dergi, bülten, gazete yazıları, kongre, çalıştay, youtube videoları, elektronik toplantılar, raporlar, tv-radyo programları vd. vasıtalarla hedefledikleri kurum ya da kişilere erişmektedirler. Bazı BÇ kuruluşları birkaç yayın aracı kullanırken bazılarının yayın araçları oldukça geniştir. Örneğin Ortadoğu Araştırmaları Merkezi’nin yayınları geniş bir yelpazeye yayılmaktadır.

Türkiye’de BÇ kapsamına alınacak ya da kapsamı dışına çıkarılacak yayınları belirlemek oldukça güçtür. Bir dergideki bazı makaleler BÇ kapsamında değerlendirilebilecekken bazıları BÇ’ye tamamen uzaktır. Bir fikir vermesi bakımından <https://dergipark.org.tr> adresinde kayıtlı dergiler incelenmiştir.

Dergipark’a kayıtlı dergilerden bir kısmı BÇ anahtar kelimesini seçmiştir. <https://dergipark.org.tr/> adresinde "bölgesel çalışmalar" araması sonucunda 9 dergi bulunmaktadır. Aynı adreste "bölge çalışmaları" araması 1 sonuç, "bölgesel araştırmalar" 2 sonuç, "alan araştırmaları" 6 dergi sonucu vermektedir. ODTÜ BÇ yüksek lisans ve doktora programlarına göre arama yapıldığında "Asya Çalışmaları" 3 sonuç, "Avrasya Çalışmaları" 1 sonuç, "Avrupa Bütünleşmesi" 1 sonuç, "Avrupa Çalışmaları" 1 sonuç, "Bölge çalışmaları" 1 sonuç, "Latin ve Kuzey Amerika Çalışmaları" 0 sonuç, "Ortadoğu Araştırmaları" 1 sonuç vermektedir. Türkiye’de bölge çalışmaları örneklerle açıklandıktan sonra RF’den örnekler ile karşılaştırılması yararlı olacaktır.

5. Rusya Federasyonundan İki Örnek

Asya’dan ya da Avrupa’dan farklı örnekler incelenebilir, Leiden Üniversitesinde BÇ programları vardır. Fikir vermesi açısından RF’den örnekler incelenecektir. RF’de bölge uzmanları yetiştiren iki kuruma dair açıklamalar, karşılaştırmalar yararlı olacaktır. Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü lisans seviyesinde de eğitim verirken Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü lisans seviyesinde eğitim vermemektedir.

²⁸ <http://ars.metu.edu.tr/about> erişim 06 Mart 2021.

²⁹ Bkz. <http://ars.metu.edu.tr/people> ve <http://ir.metu.edu.tr/en/faculty> erişim 06 Mart 2021.

³⁰ <http://ars.metu.edu.tr/curriculum> erişim 30 Mart 2021.

5.1. Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü

Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü (AAÜE) ve Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü RF'de BÇ'nin ne amaçla ve nasıl yürütüldüğünü anlamak için seçilmiştir. RF M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü 1956'da Moskova Üniversitesi'nin tarih ve filoloji fakültelerinin bölümleri temelinde Doğu Dilleri Enstitüsü olarak kurulmuştur. 1972'de Doğu Dilleri Enstitüsü yeniden düzenlenip Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü olarak adlandırılmıştır. 1989'da AAÜE fakülteleri bölümlere dönüştürülmüştür. Bugün itibarıyla AAÜE'nin dört ana bölümü: dilbilim, tarih, toplum-iktisat ve siyaset bilimi vardır. Avrupa, ABD, Asya ve Afrika'nın önde gelen eğitim ve akademik kurumlarından ünlü bilim adamları kursları ve dersleri yürütmektedir. RF'den ya da yabancı uzmanlar, mevcut politikacılar ve diplomatlar AAÜE'nin açık sitesinde düzenli olarak katkı sunmaktadırlar.

Fotoğraf 1: M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü (AAÜE), 2004-2005

Kaynak: Ali Başaran arşivi.

AAÜE lisans, yüksek lisans (магистратура), doktora-bilim adayı (аспирантура) ve bilim doktoru (докторантура) seviyesinde yükseköğretim sunmaktadır. Öğrenciler Arapça, Farsça, Japonca, Hintçe, Çince, Türkçe, Güneydoğu Asya, Kore ve Moğolistan dillerinden birini ve Batı Avrupa dillerinden birini öğrenmek zorundadırlar. Öğrenciler mümkün olduğunca öğrenim gördükleri dilin konuşulduğu ülkelerin kültürlerine temas etmektedirler. Öğrenciler sadece dil öğrenmekle kalmayıp öğrendikleri dilin şarkılarını söyleyip, halk oyunlarını dahi oynamaktadırlar.³¹ Bu yetenekleri kazanmalarının sebebi AAÜE mensuplarının bu yeteneklere haiz olmalarıdır. Öğrenciler seçtikleri doğu dillerine göre tarih bölümünden seçtikleri dillerin konuşulduğu ülkelerin tarihlerine dair dersleri almaktadır. Tarih bölümü Yakın ve Ortadoğu tarihi, Çin tarihi, Güney Asya

³¹ https://youtu.be/kdmUD_kmQe8?t=589 ve https://youtu.be/kdmUD_kmQe8?t=818 ve <https://youtu.be/jjNJ9TqKo08?t=4726> ve <https://youtu.be/HHOxE5gtiis?t=534> erişim 07 Mart 2021.

tarihi, Uzak ve Güney Doğu Asya tarihi, Japon tarihi ve kültürü dallarına ayrılmıştır. Toplum-iktisat bölümünden seçtikleri dilin toplumunu ve ekonomisini öğrenmektedirler.

Sonuç olarak AAÜE, Ankara Üniversitesi SBF ile DTCF'nin birleştirilmiş hali gibidir. Bu haliyle lisans mezunları adeta bir bölge, ülke uzmanı olarak mezun olmaktadır. Lisansüstü programlarıyla AAÜE şarkiyatçıların ve Afro-Asya dünyasının hemen hemen tüm ülkeleri ve bölgeleri hususunda uzmanların yetiştirilmesinde RF'nin önde gelen eğitim merkezidir. Doğu ve Afrika çalışmaları alanında meslek şarkiyatçıları ve öğretim üyelerini, tarihçiler ve dilbilimciler, iktisatçılar ve en az iki Doğu ve Batı dili konusunda birinci sınıf bilgiye sahip siyaset bilimcileri yetiştirmektedir.³² Türkiye'de bu model özellikle Uİ bölümleri öğrencilerinin yetişmesi için çok faydalı olacaktır.

5.2. Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü

Rusya örneği bilim dünyasında bölge çalışmalarının farklarını anlama açısından önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Şarkiyat Enstitüsü örneği BÇ'nin bilim dünyasında 1950'li yıllarda başladığı iddiasını teyit etmez. Rusya İmparatorluğu Bilimler Akademisi Asya Müzesi, SSCB Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü, Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü biri birinin devamı niteliğinde kurumlardır. Devraldıkları mirasla Şarkiyat faaliyetlerini yürütmüşlerdir.³³ Bu açıdan Rusya'da 200 yıldır şarkiyat çalışmaları fasılasız yürütülmektedir.

Şarkiyat Enstitüsünün ABD, Batı BÇ'sinden bir diğer farkı, Şarkiyat Enstitüsünün faaliyetleri hem daha geniş bir coğrafyaya yayılır hem de zaman açısından daha derin geçmişe ve daha ileri geleceğe uzanır. Şarkiyat Enstitüsünün ilgi alanı coğrafi olarak Kuzey Afrika'nın batı kıyılarından Pasifik Okyanusu adalarına kadar uzanır, tarihi olarak antik çağlardan günümüze kadar Doğu tarihinin tüm tarihi dönemlerini kapsamaktadır. Şarkiyat Enstitüsü hem geçmiş hem geleceği anlamlandırma çabasıdadır. Şarkiyat Enstitüsü mensuplarının hazırladığı eserler uzun yıllarda oluşturulmaktadır. Şarkiyat Enstitüsü mensuplarından kısa sürede eser üretmesi beklenmemektedir. Türkiye'de ya da Batı'da, ABD'de raporlar nispeten kısa sürede hazırlanır ve nispeten daha kısa geçmiş ya da kısa vadeli gelece yönelik tahmin ve planlamaları içerir.

Enstitü'nün bölümleri ve faaliyetleri araştırmaların yönünü ve araştırılan coğrafyayı yansıtmaktadır. Şarkiyat Enstitüsü'nün araştırma merkezleri ve bölümlerinin çoğu, belirli ülkelere ve bölgelere atfen kurulmuştur; örneğin, Arap Araştırmaları Merkezi, Japon Araştırmaları Merkezi, Güneydoğu Asya, Avustralya ve Okyanusya Araştırma Merkezi gibi. Şarkiyat Enstitüsü mensupları her yıl çok sayıda uluslararası konferans ve kongreye katılmaktadır. Bunların arasında Daimî Uluslararası Altay Konferansı, Uluslararası Moğol Araştırmaları Kongresi, Türk Tarih Kurumu kongreleri, Türk Dil Kurumu, Sanskritologların uluslararası kongreleri, Sinologlar vb. sayılabilir. Enstitü, üst düzey uluslararası toplantıların organizasyonunda rol almaktadır. Örneğin

³² <http://www.iaas.msu.ru/index.php/ru/direction/obrashchenie-direktora> erişim 07 Mart 2021. Ayrıca bkz. <https://youtu.be/aTgT9gBzyY0?t=252> Интерактивная сессия с абитуриентами ИСАА МГУ, 17 января 2021 год erişim 07 Mart 2021.

³³ <https://www.ivran.ru/about-institute/history> erişim 13 Mart 2021.

araştırmacıların yanı sıra farklı ülkelerden siyasi ve dini seçkinleri bir araya getiren ve Mayıs 2009'da düzenlenen "Rusya ve İslam Dünyası" uluslararası konferansı. Enstitüde dünya çapında bilim adamları, üst düzey yabancı şahsiyetler ve devlet başkanları ile bilimsel temaslar ve toplantılar düzenlenmektedir. Bilimsel temaslar, ortak bilimsel ve kültürel etkinlikler konusunda işbirlikleri yapılmaktadır. Örneğin Arap Ligi Eğitim, Kültür ve Bilim Örgütü (ALECSO), Uluslararası Moğol Araştırmaları Derneği, Hindistan Sosyal Bilimler Konseyi gibi uluslararası kuruluşla işbirlikleri yapılmıştır. Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nde "Rusya ve Doğu: Etkileşim Sorunları", "Roerich Okumaları", "Arabistlerin Yıllık Konferansı", "Modern İran'ın Sorunları", "Çin'de Toplum ve Devlet", "Avustralya ve Okyanusya: Geçmiş ve Bugün", "Arap Dünyası ve Rusya" gibi bir dizi konferans düzenlenmiştir. Ayrıca Enstitü keşif gezileri ve kazılar yapmaktadır. Örneğin 1983'ten beri faaliyet gösteren ve Güney Arabistan'ın eski uygarlıklarını inceleyen Yemen Cumhuriyeti'ndeki araştırma, Giza'da (Mısır) arkeolojik kazı, Altay Bölgesi, Tuva ve Hakasya'da bir epigrafik keşif gezisi vd.

Şarkiyat Enstitüsü Batı, ABD'deki BÇ kurumlarına kısmen benzeyen eserler yayınlamakta ve şark çalışmalarına yönelik bilimsel projeler yürütmektedir. "East/Oriens", "Asia and Africa Today" dergileri (Rusya Bilimler Akademisi Afrika Çalışmaları Enstitüsü ile birlikte), "Doğu Arşivi", "Tarihsel Psikoloji ve Tarih Sosyolojisi", yıllıklar "Doğu Epigrafisi", "Japonya", "Altaica" ve "İrano-Slavika" koleksiyonları, "Çin'de Toplum ve Devlet", "Orta Doğu ve Çağdaşlık" (Orta Doğu Enstitüsü ile birlikte yayınlanmıştır), vd. yıllık bilimsel konferansların materyallerine dayanarak yayınlanmaktadır. Enstitü, şarkiyatçıların eğitimine büyük katkı sağlamaktadır. Doğu Üniversitesi, bilim ve öğretim faaliyetleri, kamu hizmeti, uluslararası kuruluşlar ve ticari işletmeler için çeşitli alanlarda uzmanlar yetiştirmektedir.³⁴

Şarkiyat Enstitüsü birimleri ve faaliyetleri ona tam teşekküllü bir BÇ kurumu niteliği vermektedir. Şarkiyat Enstitüsünü oluşturan birimler³⁵ aşağıdadır:

Bilimsel ve Analitik Bilgi Merkezi

Arap ve İslam Araştırmaları Merkezi

Yakın ve Orta Doğu Araştırma Merkezi

Orta Asya, Kafkaslar ve Ural-Volga Bölgesi İnceleme Merkezi

Güneydoğu Asya, Avustralya ve Okyanusya Araştırma Merkezi

Hint Araştırmaları Merkezi

Kırım Araştırmaları Merkezi

Modern Doğu'nun Genel Sorunları Araştırma Merkezi

Japon Çalışmaları Merkezi

Bilimsel Yayın Birimi

İsrail ve Yahudi Toplulukları Araştırmaları Dairesi

Doğu Tarihi Bölümü

³⁴ <https://www.ivran.ru/about-institute> erişim 07 Mart 2021.

³⁵ <https://www.ivran.ru/scientific-centers> erişim 07 Mart 2020.

Eski Doğu Tarihi ve Kültürü Bölümü
Çin Bölümü
Kore ve Moğolistan Bölümü
Asya Halkları Edebiyatları Bölümü
Doğu Halklarının Edebiyat Anıtları Bölümü
Karşılaştırmalı Kültürel Çalışmalar Bölümü
Ekonomik Araştırmalar Bölümü
Asya ve Afrika Halklarının Dilleri Bölümü
Karmaşık Dijital Teknolojiler Laboratuvarı
Kore Tarihi ve Kültürü Kabinesi (Laboratuvar)

Şarkiyat Enstitüsündeki merkezler sektörlere ayrılmaktadır. Örneğin Yakın ve Orta Doğu Araştırma Merkezi 5 sektör içerir: Afganistan Sektörü, İran Sektörü, Kürt Çalışmaları Sektörü ve Bölgesel Sorunlar, Pakistan Sektörü, Türkiye Sektörü.³⁶ Fikir oluşması açısından Yakın ve Orta Doğu Araştırma Merkezi (2010 yılına kadar – Bölüm-Отдел) hakkında bilgi vermekte fayda vardır. Merkezin bilimsel araştırma alanları ve konuları: Yeni ve yakın tarih, sosyo-ekonomik tarih, iç ve dış politika, ekonomik gelişme ve dış ekonomik ilişkiler, bölgedeki siyasi, sosyal ve kültürel-politik durum, jeopolitik ve uluslararası ilişkilerdir. Merkez Türkiye ve Irak'ın Kürt bölgeleri başta olmak üzere Türkiye, İran, Afganistan, Pakistan ve etnik Kürdistan'ın tarihsel gelişiminin düzenleri, bu devlet ve bölgelerdeki modern siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel durumun özellikleri, durumu ve beklentileri Rusya'nın Türkiye, İran, Afganistan ve Pakistan ile ilişkilerini incelemektedir. İslam ve İslam'ın yaşamın tüm alanlarındaki etkisi tetkik edilmektedir.³⁷

5.2.1 Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Türkiye Sektörü

Türkiye Sektörü örneği Şarkiyat Enstitüsünün yapısı ve faaliyetlerini, BÇ'yi anlamak açısından faydalı olacaktır. Şarkiyat Enstitüsü Türkiye Sektörü 1956'de oluşturulmuştur. Türkiye Sektörü mensupları Türkiye toplumu, tarihi, ekonomisi hakkında araştırmalar yürütmekte ve tez danışmanlığı yapmaktadır. Türkiye Sektörü ABD ya da Batı'daki BÇ kurumlarına benzer faaliyetler yürütse de farkı kısa vadede hazırlanacak eserlerden, faaliyetlerden ziyade uzun vadeli çalışmalar yürütmektedir. Türkiye Sektörü mensupları kamu görevlileri olduklarından bir eser üzerinde yıllarca hazırlık yapabilmektedir.³⁸ Türkiye ya da dünyadaki BÇ mensupları sık kurum değiştirirken Şarkiyat mensupları ömür boyu hizmet verebilmedir.

³⁶ <https://www.ivran.ru/oibsv> erişim 07 Mart 2020.

³⁷ <https://bsv.ivran.ru/center> erişim 07 Mart 2021.

³⁸ Türkiye Sektörü'nün de içinde olduğu Yakın ve Orta Doğu Araştırma Merkezi'nin yayınları için bkz. <https://bsv.ivran.ru/publikacii> ve <https://bsv.ivran.ru/knigi> erişim 07 Ağustos 2021.

Fotoğraf 2: Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü Türkiye Birimi, 2004-2005

Soldan sağa: N.G. Kireev, E. I. Urazova, A. Başaran, N.Y. Ulçenko.
Kaynak: Ali Başaran arşivi.

Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünün diğer sektörlerindeki araştırmalara dair fikir vereceğinden Türkiye Sektörü araştırmacılarını ve araştırma alanlarını tek tek belirtmekte fayda vardır. P.P. Moiseev Türkiye'nin tarım tarihini araştırmıştır. M. A. Gasratyan, Türkiye Cumhuriyeti'nde milliyetler meselesi, özellikle de Kürt meselelerinin incelenmesine odaklanarak, Türkiye'nin modern tarihini incelemiştir. V.I. Danilov partileri ve ordunun iç politikada yerini araştırmıştır. R. P. Kornienko işçi hareketini, sendikaların ve sol partilerin faaliyetlerini incelemiştir. Yu. A. Lee milli eğitim sisteminin oluşumunu ve gelişimini irdelemiştir. B. M. Potskhveriya Kıbrıs sorunu, Türkiye'nin SSCB ile ilişkileri, RF, Doğu ve Batı ülkeleri dahil olmak üzere cumhuriyet döneminin dış politika konularını ele almıştır. A. K. Sverçevskaya tarih yazımı çalışmalarına odaklanmış, T.P. Çerman ile birlikte 1713'ten 1975'e kadar Rusya'da yayınlanan Türkiye ile ilgili eserlerin bibliyografyasını hazırlamıştır. A. P. Baziyants, Türkiye Sektöründe birkaç yıl çalışmıştır. S. N. Uturgauri Türkiye'de edebiyat eleştirisine dair araştırmalar yayınlamıştır. S. N. Oreşkova Osmanlı tarihine dair araştırmalar yapmıştır. E. I. Urazova Türkiye'nin modern mali sistemi ve Orta Asya devletleri ile dış iktisadi ilişkilerinin incelenmesine katkı sağlamıştır. N.G. Kireev cumhuriyet tarihinin önde gelen uzmanlarından. N. Y. Ulçenko, Türkiye'nin modern iktisadi kalkınma ve iktisat tarihi konusunda uzmandır. I. I. Ivanova Türk dış politikasının önde gelen uzmanlarından biridir. A. V. Boldyrev, boğazlar sorunu da dahil olmak üzere Türkiye'nin modern tarihinde uzmanlaşmıştır, A. G. Hajiyev Türkiye-AB ilişkilerini, S. L. Volkova Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini çalışmaktadır.

Türkiye Sektörü Türkiye Çalışmalarına başka türlü katkılar da sunmaktadır. Araştırma ve yayınların yanında günümüzde Türkiye Sektörü bilimsel fikir teatisi için bir platform olarak hizmet vermekte ve Türkologlar için birleştirici bir merkez olmaya devam etmektedir. Geleneksel olarak, her iki yılda bir Türkiye'nin siyasi, iktisadi ve kültürel yaşamına ilişkin olayların ve dış politikasının yönlerinin analiz edildiği çalıştaylar düzenlenmektedir. Sektör Şarkiyat Enstitüsündeki diğer mütehassıslarla ve RF dışındaki araştırma kurumlarıyla işbirliği halindedir. Türkiye Sektörü 1990'ların

başından beri bilimsel kuruluşlara ve Rusya'daki Türkologların faaliyetlerine ilgi gösteren Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği ile temaslar sürdürülmektedir.³⁹

Sonuç ve Öneriler

Makalenin amacı doğrultusunda Türkiye'de "Bölge Çalışmaları" ya da "Bölgesel Çalışmalar"ın kapsamı, yönetimi ve amacına dair görüşlerin kökeni tespit edildikten sonra Türkiye ile Rusya Federasyonu'ndan örnekler karşılaştırılmıştır. Elde edilen verilerden BÇ'nin kapsamı, konusu, yöntemi, mensuplarına hatta adına ilişkin Türkiye'de bir berraklık, mutabakat olmadığı gösterilmiştir. Türkiye'de kamu hukukuna tabi kurumlarda genelde Uİ bilim dalı mensupları BÇ'yle iştigal etmektedir. Bu nedenle Türkiye'de kamu hukukuna tabi kurumlarda BÇ adeta Uİ bilim dalı içinde değerlendirilmektedir. ÜAK'ın doçentlik müracaatında Uİ bilim alanı altında gösterilmektedir. Doçentlik müracaatında 1172 kod numarası ile başlayan Bölgesel Çalışmalar bilim alanı altındaki anahtar kelimeler ile 1141 kod numarası ile başlayan Uİ bilim alanı altındaki anahtar kelimelere göre değerlendirme yapıldığında Uİ bilim alanı anahtar kelimelerinin dünyadaki bölge çalışmaları ile daha uyumlu olduğu görülmüştür.

Türkiye'de BÇ kurumları gerek özel hukuka gerek kamu hukukuna tabi olsun genelde ABD, Batı örneğinde kurulmuş ve faaliyetlerini yürütmektedir. Türkiye'de ilk bölge çalışmaları faaliyetlerine başlayan kuruluşlar ABD, Batı ile bağlantılı, ilintili kuruluşlardır. TODAİE, TKAED İKV, ODTÜ lisansüstü programları, Avrupa Birliği Araştırma ve Uygulama Merkezleri ABD, Batı destekli ya da örneğinde kurulmuşlardır. Türkiye'de özel hukuka tabi kuruluşların da ABD, Batı destekli ya da örneğinde BÇ yürüttüğü görülmektedir.

Türkler yerküreye ve bölgelerine dair düşüncelerini kendi diliyle, Türkçe ifade edememişlerdir/edememektedirler. Bölge Çalışmalarına dair Türkiye'de Türklerce Türkiye adresli dergilerde, kitaplarda yayınlanan görüşlerin Batı kaynaklı olduğu hatta İngilizce yazıldığı görülmüştür. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cjas> adresinden elektronik yayınlanan Cappadocia Journal of Area Studies dergisinin yayın dili, atıflar ve içeriği örnek verilebilir. Avrupa eleştirisi dahi bir aktarmadan ibaret sayılabilir. Avrupa-merkezciliğe yönelik eleştiriler yazan bir Türk yazarın atıfları irdelendiğinde Avrupa eleştirisinin de kaynaklarının Çin'de, Hint'te, Güney Amerika'da, Türkistan'da, İslam dünyasında, Türkiye'de değil Batı'da arandığı ve bulunduğu görülür. Bilim=İngilizce=Batı yaygın kabul görmektedir. Oysa bilim > Batı > İngilizcedir.

Türkiye'de Uİ bölümleri İİBF ya da SBF'de yoğunlaştıklarından bölge çalışmalarına katkı sunan akademik personel anılan fakültelerde yoğunlaşmıştır. Türkiye'de lisans seviyesinde BÇ yükseköğretimi olmadığından BÇ bölümleri, BÇ kadrosu yoktur. Özel hukuka tabi kuruluşlarda unvanlar farklılık arz etmektedir. Örneğin ORSAM'da koordinatör, direktör, veri bilimci, editör, uzman, asistan unvanları varken 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü mensuplarına sadece merkez başkanı unvanı vermiştir.

RF'de BÇ ABD, Batı'dan oldukça farklıdır. RF, Rusya İmparatorluğu ve SSCB'den tevarüs eden bir sistemi devam ettirmektedir. BÇ yükseköğretimde lisans ve

³⁹ <https://bsv.ivran.ru/sector-turcii> erişim 07 Mart 20201.

lisansüstü seviyede yürütülmektedir. AAÜE lisans seviyesinden itibaren bölge uzmanları yetiştirilmesine yönelik öğretim sunmaktadır. Dilciler, tarihçiler, coğrafyacılar AAÜE’de görev yapmaktadır. AAÜE, Türkiye’de Ankara Üniversitesi DTCTF ve SBF fakültelerinin birleşimini andırmaktadır. Şarkiyat Enstitüsü RF’nin ihtiyaçları, dış politikası ile uyumlu BÇ yürütmektedir. Şarkiyat Enstitüsü mensupları tüm yaşamları boyunca bir ülkenin, bir bölgenin bir hususunu tetkik etmektedirler. Örneğin Türkiye ekonomisi, Türkiye’de sendikalar, Türkiye’de partiler, Türkiye’de Kürtler vb.

Sonuç olarak Türkiye’de bölge çalışmaları kuruluşları gerek özel hukuka tabi olsun gerek kamu hukukuna tabi olsun genelde ABD, Batı örneğinde kurulmuştur ve faaliyetlerini yürütmektedir. AAÜE örneğinde yani Ankara Üniversitesi DTCTF ve SBF fakültelerinin derslerinden oluşturulan bir demet şeklinde ülke ve bölge uzmanlarının yetiştirilmesinin faydalı olacağı görülmektedir. Bu halde bir öğrenci sadece Çince değil Çin tarihi, Çin dış politikası, Çin yemekleri, Çin coğrafyası, vd. dersleri de alabilecek böylece bir ülke bir bölge uzmanı olarak mezun olacaktır. SBF ve DTCTF muadili fakültelerin ortak lisans ya da lisans üstü programlar açmaları Türkiye’de BÇ’nin niteliğinin artması açısından önerilir.

KAYNAKLAR

- Arda, Berna. 2003. “Üniversitelerin Araştırma İşlevi ve Etik”. C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 25(4): 7-11.
- Aydın, Mustafa. 1996. “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 51(1): 71-114.
- Aytürk, İlker. 2017. “The Flagship Institution of Cold War Turcology Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980”. *European Journal of Turkish Studies* 24: 1-21.
- Bayhan, Vehbi. 2016. “Sosyal Bilimlerde ‘Objektiflik’ Efsanesi”. *Mukaddime* 7(2): 217-42.
- Çoban Oran, Filiz, Cemre Pekcan. 2017. “Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde ‘Dünya Barışı’: Immanuel Kant ve Zhao Tingyang Felsefesi Üzerine Bir Karşılaştırma”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 14 (55): 3-18.
- Doğan, Enfel. 2012. “Türkiye Türkçesinde Nispet Ekini Karşılama Yolları”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 30: 189-207.
- Küçükkaya, Yasin, Sena Kekeç. 2019. Türkiye’de Bölge Çalışmaları Çalıştay Toplantı Raporu Kasım 2019.
- McGann, James G. 2020. “2019 Global Go To Think Tank Index Report” (2020). TTCSP Global Go To Think Tank Index Reports. 17.
- Mustafa, Aydın. 1996. “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 51(1): 71-114.
- Sungur, Zeynep Tuba. 2017. “Bölge Çalışmaları: Küreselleşmeye Bölgeden Bakış”. *“Uluslararası Kavramını Yeniden Düşünmek*. Ankara: Heretik Yayıncılık, 231-62.

Tağızade, Leyla. 2006). "Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 3(4): 7-24.

Turan, İliter. 2012. "Area and International Studies in Turkey: The Case of the United States." *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace* 1(1): 50-63.

Türkman, Sayim. 2005. "Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu Politikası ve Türkiye'ye Yansımaları (1919-1973)". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Zengin, Ersoy. 2019. "Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye Dışında Yaşayan Türklere Bakış: 'Esir Milletler/Türkler Haftası' Etkinlikleri 1959-1980". *Türk Dünyası Araştırmaları*, 121(238): 137-162.

İnternet kaynakları

<http://ars.metu.edu.tr/about> erişim 06 Mart 2021

<http://ars.metu.edu.tr/curriculum> erişim 30 Mart 2021

<http://ars.metu.edu.tr/people> erişim 06 Mart 2021

<http://ir.metu.edu.tr/en/faculty> erişim 06 Mart 2021

<https://istatistik.yok.gov.tr/> erişim 07 Mart 2021.

<https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/> erişim 30 Mart 2021

<https://akademik.yok.gov.tr/> erişim 30 Mart 2021

<https://bsv.ivran.ru/center> erişim 07 Mart 2021

<https://bsv.ivran.ru/sector-turcii> erişim 07 Mart 20201

<https://dergipark.org.tr> 30 Mart 2021

<https://file.tika.gov.tr/cache/2015/Prstj%20Srlr/T%C3%BCrkoloji.205.270.jpg> erişim 12 Mart 2021

<https://resmigazete.gov.tr/arsiv/22261.pdf> erişim 11 Mart 2021

<https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200701-6.htm> erişim 11 Mart 2021

<https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/center/indexe1.html> erişim 13 Mart 2021

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/japonyanin-126-imparatoru-naruhito-kasimpat-tahtina-resmen-oturuyor/1620940>

<https://www.acq.osd.mil/dpap/pacc/cc/images/map.JPG> erişim 13 Mart 2021

<https://www.army.mil/organization/> erişim 13 Mart 2021

<http://www.iaas.msu.ru/index.php/ru/direction/obrashchenie-direktora> erişim 07 Mart 2021

<https://www.ide.go.jp/English/Info.html> erişim 13 Mart 2021

https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=2&id=10 erişim 13 Mart 2021

<https://www.institutkurde.org/en/info/who-is-the-kurdish-institute-s-1232550990> erişim 11 Mart 2021

<https://www.iramcenter.org/hakkimizda/> erişim 11 Mart 2021

<https://www.ivran.ru/about-institute> erişim 07 Mart 2021

<https://www.ivran.ru/about-institute/history> erişim 13 Mart 2021

<https://www.ivran.ru/oibsv> erişim 07 Mart 2020

<https://www.ivran.ru/scientific-centers> erişim 07 Mart 2020

<https://www.metu.edu.tr/tr/lisansustu-programlar> erişim 06 Mart 2021

<https://www.orsam.org.tr/> erişim 20 Mart 2021

https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/Vakif_Senedi.pdf erişim 23 Mart 2021

<https://www.tesev.org.tr/tr/turkiye-ekonomik-ve-sosyal-etudler-vakfi/tarihce/> erişim 23 Mart 2021

https://www.uak.gov.tr/Documents/docentlik/2021-ocak-donemi/basvuru-sartlari/TA_Tablo11_2021O_10032020.pdf erişim 05 Eylül 2021

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_d%C3%BC%C5%9F%C3%BCnc_e_kurulu%C5%9Flar%C4%B1_listesi

<https://youtu.be/aTgT9gBzyY0?t=252> Интерактивная сессия с абитуриентами ИСАА МГУ, 17 января 2021 год erişim 07 Mart 2021

https://youtu.be/kdmUD_kmQe8?t=589 ve https://youtu.be/kdmUD_kmQe8?t=818 ve <https://youtu.be/jjNJ9TqKo08?t=4726> ve <https://youtu.be/HHOxE5gtiis?t=534> erişim 07 Mart 2021

<https://youtu.be/p6n4-Mf2w-l?t=1149> erişim 25 Mart 2021

<https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri> erişim 11 Mart 2020